

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

RAPOR 43
TEMMUZ 2025

İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASI: BÖLGESEL YANSIMALAR VE KÜRESEL DENGeye ETKİLER

ORSAM

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Katkıda Bulunanlar

Dr. Oytun Orhan
Dr. Gökhan Erelı
Dr. Kaan Devecioğlu
Dr.Sercan alıřkan
Dr. Hurşit Dingil
Murat Öztuna
Gökhan Batu
Recep Tayyip Teke
Mehmet Çaęatay Güler
Esin Tok
Musab Dönertaş

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir Şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 14 Temmuz 2025

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 ankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Eposta : info@orsam.org.tr
Fotoęraf : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelięin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir"

RAPOR 43
TEMMUZ 2025

**İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASI:
BÖLGESEL YANSIMALAR VE
KÜRESEL DENGeye ETKİLER**

İÇİNDEKİLER

- 3** GİRİŞ
- 5** I. TEMATİK ANALİZLER
 - 7** 1. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASININ ASKERÎ TEKNİK ANALİZİ
 - 15** 2. ATEŞKES SONRASI İRAN İÇ SİYASETİ: GELİŞMELER VE ÖNGÖRÜLER
 - 21** 3. ÇATIŞMA SONRASI İSRAİL'DE İÇ SİYASET: REFORMLA DERİNLEŞEN AYRIŞMA, SAVAŞLA GELEN BİRLİK
- 29** II. BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER
 - 31** 4. İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASI VE LEVANT
 - 37** 5. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI SONRASI KÖRFEZ: REFAHIN KIRILGANLIĞI VE GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN REFORMASYONU
 - 43** 6. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA İRAK'IN DENGELİ POLİTİKASI SINAVI: SAVAŞ, KİMLİK VE SİYASİ KONUMLANMALAR
 - 47** 7. ATEŞKES SONRASI KUZAY VE DOĞU AFRİKA
- 51** III. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA KÜRESEL AKTÖRLERİN ROLÜ VE GELECEĞE DAİR STRATEJİLER
 - 53** 8. ABD'NİN İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINA MÜDAHALESİ VE OLASI SONUÇLAR
 - 55** 9. RUSYA'NIN İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINA İLİŞKİN POZİSYONU VE STRATEJİSİ
 - 57** 10. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA ÇİN'İN POZİSYONU VE OLASI SONUÇLAR
- 59** SONUÇ: GENEL TESPİTLER VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

GİRİŞ

Gazze'de 7 Ekim 2023'te meydana gelen olayların akabinde Ortadoğu coğrafyası yeni bir tarihi evreye girmiştir. 7 Ekim olaylarından itibaren İsrail'in uluslararası hukuku ve savaş normlarını hiçe sayarak bölge ülkelerine karşı gerçekleştirdiği saldırgan politikalar bu yeni evreye geçişe sebep olan belirleyici faktör olmuştur. İsrail'in 13 Haziran 2025'te İran'a karşı gerçekleştirdiği saldırılar ise yaklaşık iki yıldır devam eden bu evrenin son halkasını teşkil etmektedir. 13 Haziran 2025 tarihinde gece 02.00 sularında İsrail tarafından İran'a dönük başlayan saldırılar, üst düzey Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) yetkilileri ve nükleer bilimcileri vururken İran'ın batı bölgesindeki hava savunma ağını da felce uğratmıştır. Tahran aynı günün ilerleyen saatlerinde, Tebriz ve İsfahan gibi kentlerden fırlatılan balistik füzeler ile Tel Aviv ve Hayfa'yı hedef almış; "Sadık Vaat-3" operasyonunu 12 gün boyunca 40'tan fazla dalga hâlinde sürdürmüştür. Taraflar arasındaki yoğun hava-füze düellosu, 22 Haziran'da ABD'nin B-2 bombardıman uçaklarıyla Natanz ve Fordo tesislerine yönelik sınırlı askerî müdahalesiyle tırmanış eşiğine yaklaşmış ancak iki tarafın da artan askerî ve ekonomik maliyetleri

taşıyamaması, ABD'nin gerek siyasi gerekse askerî yollarla tarafları ateşkese zorlaması çatışmayı zorunlu olarak frenlemiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın 24 Haziran'da duyurduğu ateşkes, Tel Aviv ve Tahran'ın temkinli onayı ile kabullenilmiş; fakat taraf söylemlerindeki "zafer" vurguları çatışmanın yalnızca askıya alındığını göstermiştir.

İran ve İsrail arasında yaşanan ve 12 gün süren kısa ancak yüksek yoğunluklu çatışma süreci sadece iki devlet arasındaki askerî hesaplaşma olmaktan öte bölgenin siyasal, toplumsal ve ekonomik dengelerini farklı ölçeklerde sarsan çok boyutlu sonuçlar üretmiştir. Bu dosya çalışması söz konusu çatışma sürecinin çok katmanlı sonuçlarını ele almaktadır. Bu tarz çatışma süreçleri rakip aktörler arası askerî güç dengesini, tarafların birbirlerine karşı askerî açıklarını veya üstünlüklerini görmek açısından önemli test sahalarıdır. Dosya çalışmasının ilk bölümünde, askerî denge ve füze-hava savunma yarışının ortaya çıkardığı yeni kırılganlıklar incelenmektedir. Hurşit Dingil, İsrail'in hava saldırılarının operasyonel mantığı ile İran'ın balistik füze misillemelerinin teknik kapasitesini ayrıntılı biçimde çözümlenerek askerî dengeyi kısa vadede

Tel Aviv lehine kaydığını ancak iki taraf açısından da maliyet-sürdürülebilirlik sorunlarının ateşkesi zorunlu kıldığını ifade etmektedir. İç siyaset alt başlığı ise İran'da rejim meşruiyeti tartışmalarını, İsrail'de "ulusal birlik" söyleminin kısa ömürlü etkilerini ve her iki toplumda savaş sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve psikolojik yükleri analiz etmektedir. Bu kısımda Esin Tok, İran yönetiminin yaşadığı meşruiyet krizini "kutsal savunma" söylemiyle aşmaya ve toplumsal muhalefeti bastırmaya yöneldiğini tartışırken Gökhan Batu, İsrail'de derinleşen iç bölünmelerin savaş günlerinde "ulusal birlik" retorikleriyle geçici olarak örtüldüğünü ancak bu durumun Netanyahu sonrasında ertelenmiş bir siyasal hesaplaşmaya işaret ettiğini ileri sürmektedir.

İkinci bölümde yer alan bölgesel değerlendirmeler, çatışmanın coğrafi olarak doğrudan savaş sahası dışındaki ülkelerde yarattığı sarsıntıları mercek altına almaktadır. Bu kısımda; çatışmanın sınır ötesi yansımaları Levant, Körfez, Irak ve Kuzey Afrika alt bölgeleri üzerinden ele alınmakta; enerji güvenliğinden diplomatik tutumlara kadar uzanan yeniden konumlanma süreçleri kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Dr. Gökhan Ereli, Körfez monarşilerinin yaşanan çatışmalar sonrasında enerji güvenliği, ABD ile savunma ittifakı ve İran'a dönük tehdit algılarını yeniden tanımlamak zorunda kaldığını savunmaktadır. Dr. Kaan Devecioğlu ise ateşkesin Kuzey ve Doğu Afrika'da kırılgan ekonomiler ile diplomatik dengeler üzerindeki dalgalanma etkilerini irdelemekte; ticaret koridorlarının kesintiye uğramasının kıta genelindeki yapısal

bağımlılıkları nasıl açığa çıkardığını ortaya koymaktadır. Ürdün ve Irak örneklerinde ise Recep Tayyip Teke ile Dr. Sercan Çalışkan, "sessiz taraf" kalma stratejisinin iç siyasal istikrar ve kamuoyu baskılarıyla nasıl sınındığını detaylandırmaktadır. Musab Dönertaş çatışma sürecinin Suriye'ye etkileri kısmında, Şam'ın stratejik kayıtsızlık politikasını ve DEAŞ'ın Şam saldırısının çatışmayla olası bağlantılarını değerlendirerek çatışma sonrası geçiş dönemindeki güvenlik risklerine dikkat çekmektedir.

Dosya çalışmasının üçüncü kısmı ise ABD, Çin, Rusya gibi bölge dışı büyük güçlerin kriz yönetimi stratejilerine, nükleer dosya hesaplarına ve Ortadoğu güvenlik mimarisindeki rolüne odaklanmaktadır. Son bölümde Türkiye açısından risk-fırsat dengesi, Ankara'nın diplomatik manevra alanı ve bölgesel güç projeksiyonuna etkileri tartışılmaktadır. Dosya çalışması içindeki ayrıntılı zaman çizelgesi ve harita/infografikler ise çatışmanın operasyonel seyrini görsel olarak takip etme olanağı sunmaktadır.

Bu dosya, askerî-teknik değerlendirmelerden iç siyasal dinamiklere, bölgesel güvenlik mimarisinden küresel enerji hatlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede, İsrail-İran çatışmasının çok katmanlı sonuçlarını bir araya getirerek tartışmayı derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmaların sonunda yer alan politika önerileri ve öngörü bölümleri sayesinde hem mevcut ateşkesin sürdürülebilirliğine ilişkin senaryolar hem de olası yeni kriz döngülerine hazırlık seçeneklerini karşılaştırmalı biçimde değerlendirme imkânı da elde edilecektir.

I

TEMATİK ANALİZLER

1. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASININ ASKERİ TEKNİK ANALİZİ

İsrail'e atılan roketler, Demir Kubbe hava savunma sistemi tarafından havada imha edildi.

İsrail, 13 Haziran 2025'i 14 Haziran'a bağlayan gece saat 02.00-03.00 sularında İran'ı hedef alan kapsamlı ve çok aşamalı bir hava saldırısı başlatmıştır. Hava saldırısı dâhilinde günün erken saatlerinde üst düzey askerî komuta kademesinin de saldırıda hedef alındığı anlaşılmıştır. Saldırı kapsamında İran'ın hem askerî komuta hem de nükleer komuta yapısı hedeflenmiştir. Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) Genel Komutanı Hüseyin Selami, İran Genel Kurmay Başkanı Muhammed Bakiri, Devrim Muhafızları Ordusu Hatemül Enbiya Karargâhi Komutanı (DMO Müşterek Kuvvetler Komutanı) Gulam Ali Reşid ve Havacılık-Uzay Kuvvetleri Komutanı Emir Ali Hacızade olmak üzere en az 25 üst düzey komutan buldukları konutlar ve askerî karargâhlar içerisinde öldürülmüştür. Buna ek olarak saldırıda İran'ın nükleer programında önemli roller oynayan nükleer bilimciler de hedef alınmıştır. Saldırı sonucunda eski İran Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Feridun Abbasi başta olmak üzere en az 11 nükleer bilimci yaşadıkları konutlarında suikasta uğramıştır. Yine saldırılar sonrasında 627 kişi hayatını kaybetmiş ve 4.870 kişi yaralanmıştır. Bu tarafıyla İsrail'in

F-15, F-16 ve F-35 savaş uçakları kullanarak başlattığı kapsamlı hava saldırısında sadece askerî-nükleer komuta kademesindeki üst düzey karar alıcılar değil aynı zamanda DMO'ya ait önemli askerî karargâhlar, kritik askerî tesisler ve nükleer tesisler vurulmuştur. Yine saldırının aşamalarından birinde İran'ın Batı ve Güney bölgesindeki hava savunma sistemleri, balistik füze ve S/İHA üsleri de hedefler arasında yer almıştır. Uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin sürdürüldüğü İsfahan'daki Natanz nükleer tesisi de ağır bombardımana tutulmuştur.

Öte yandan saldırıların ilerleyen aşamalarında gündelik hayatın akışını bozacak ya da engelleyecek hedefler de vurulmaya başlanmıştır. Hedeflerin ağırlıklı olarak elektrik şebekeleri, enerji tesisleri, yakıt depoları, su altyapısı ve hastaneler gibi kritik sivil altyapılardan oluştuğu söylenebilir. Bu hedeflerin seçilmesinde, toplumun davranışlarını ani ve doğrudan etkileme amacının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Çatışma dâhilinde dikkat çeken hedeflerden birisi de "Evin Hapishanesi"dir. Bu hapishane, ağırlıklı olarak siyasi suçluların tutulduğu ve İran Devrimi'ne karşıtlık bağlamında simgesel

İsrail kaynaklarına göre radarların ve hava savunma sistemlerinin etkisizleştirilmesinde "içeri sızan İsrail özel askerî birliklerinin" rol aldığı ileri sürülmüştür. İsrail'in hedefli hava saldırıları sırasında karadaki yardımcı unsurların hedeflerin vurulmasında çeşitli roller oynadığı açıktır.

bir nitelik kazandığı bilinen cezaevlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, İsrail'in saldırılarının ilerleyen aşamalarında toplumsal dinamikleri doğrudan ya da dolaylı şekilde etkileme ve kontrol etme arayışlarının sonucu olarak değerlendirilebilir. Bir başka dikkat çeken hedeflerden birisi de DMO'ya bağlı daha çok iç güvenlikten sorumlu Besic güçlerinin karargâhları ve kontrol noktalarıdır. Besic güçleri ve onlara bağlı yerleşkelerin hedeflenmesi de toplumsal dinamikleri ya da toplumsal hareketlilikleri etkileme motivasyonları taşımaktadır.

Açık kaynak bulgularına göre Irak-İran sınırı üzerinden F-15, F-16 ve F-35 savaş uçaklarının kullanıldığı saldırıda ilk aşamada İran'ın batı bölgesindeki hava savunma sistemleri ve radarları etkisizleştirilmiştir. İsrail kaynaklarına göre radarların ve hava savunma sistemlerinin etkisizleştirilmesinde "içeri sızan İsrail özel askerî birliklerinin" rol aldığı ileri sürülmüştür. Buna dair bazı görüntüler servis edilmiştir ancak görüntülerin doğruluğu konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Fakat İsrail'in hedefli hava saldırıları sırasında karadaki yardımcı unsurların hedeflerin vurulmasında çeşitli roller oynadığı açıktır. Nitekim, hava saldırıları sırasında karadan fırlatılan kısa menzilli taktik güdümlü mühimmatların ve mini dört rotorlu

İHA'ların kullanıldığı açık kaynaklara yansımıştır. Bu durum İsrail'in İran içindeki istihbarat derinliğine işaret etmektedir. Bilhassa insan istihbaratı kaynağı geliştirilmesi ve muhtelif maksatlarla donatılmış insan kaynağının belirlenmiş hedeflerin vurulmasında asli ve tali rollerde tayin edilmesi bu açıdan önemli göstergeleri sunmaktadır. Öyle ki başkent Tahran'daki askerî-nükleer komuta kademesinin yaşadığı muhitler (Mahallati, Ferahzadi, Kamraniye, Sadabad, Nobunyah, Şehrak-i Çamran) güdümlü alçak irtifada mühimmatlar (Seyir füzeleri, hava-kara füzeleeri, akıllı mühimmatlar-güdümlü tank savarlar, radara görünmez teknolojiler, dört rotorlu İHA'lar ve FPV dronelar) kullanılarak vurulmuştur. Bu mühimmatların sözü konusu maksatlarla İran içinde kullanılması ilk kez gerçekleşmemiştir. Zira 2024 yılında İsrail'in İran'ı hedef alan saldırılarında benzer yöntemler az sayıda hedeflere yönelik kullanılmıştır. Nisan ve Ekim 2024 saldırılarında hava savunma sistemlerinin hedef alındığı saldırılarda benzer mühimmatlar kullanılmıştır. Yine 31 Temmuz 2024 tarihinde Tahran'da gerçekleştirilen Hamas siyasi lideri İsmail Haniye'nin suikastında benzer yöntemler kullanıldığı açık kaynak bulgularından hareketle tespit edilmiştir.¹ Nitekim 13 Haziran 2025 tarihinde başlayan,

1 Hürşit Dingil, "Heniyeye Suikastı ve İsrail'in Ahtapot Doktrinini'nin Dönüşümü", *İRAM*, 20 Ağustos 2024.

Bu yöntem ve tespit, 6 Ağustos 2024 tarihinde ORSAM tarafından düzenlenen "Haniye Suikastı Sonrası Ortadoğu" başlıklı panelde ele alınmış; İsmail Haniye suikastında omuzdan fırlatılabilen güdümlü tanksavar mühimmatların (ATGM) kullanıldığına

12 günlük hedefli hava saldırılarında başkent Tahran olmak üzere İran'daki yüksek seviyeli karar alıcıların, önemli askerî-nükleer figürlerin vurulmasında bu mühimmatların kullanıldığı İranlı kaynaklarca sıklıkla rapor edilmiştir.²

Yine beraberinde Kirmanşah, Tahran, Tebriz, Ahvaz, Huzistan, Loristan, İlam, Hemedan, Şiraz olmak üzere "Sadık Vaat" operasyonları sırasında da kullanılan askerî karargâhlar, hava savunma sistemleri, balistik füze ve kamikaze İHA üsleri hedefler arasında yer almıştır. Saldırıları ilk aşamada İran'ın Batı bölgesindeki hava savunma sistemlerinin imha edilmesini amaçlamış ardından Başkent derinliklerine ve İran'ın Güney kesimlerine doğru daha çok karşı saldırı kapasite ve kabiliyetlerini sınırlamayı hedef alacak şekilde genişlemiştir.

Söz konusu hava saldırıları 12 gün sürmüş; 22 Haziran 2025 tarihinde, öncelikli olarak yer altındaki Fordo (dağ yüksekliği: 800 metre, tahmini hedef derinliği: 90-120 metre) ve Natanz (tahmini hedef derinliği: 30 metre) uranyum zenginleştirme tesislerini hedef almak amacıyla ABD'ye ait 7 adet B-2 Spirit ağır bombardıman uçağı tarafından sınırlı bir hava harekâtı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda toplam 14 adet GBU-57A/B sığınak delici mühimmat kullanılmıştır. Aynı saldırı çerçevesinde, denizaltılardan fırlatılan 30 Tomahawk seyir füzesi de İsfahan ve Natanz'daki yüzey hedeflerine yönelik olarak kullanılmıştır.

1.1. İRAN'IN BALİSTİK FÜZE SALDIRILARI VE TEKNİK ANALİZİ

İsrail'in saldırılarına karşılık olarak İran 13 Haziran 2025 Cuma günü akşam saat 21.03 sıralarında balistik füze salvoları ile misilleme saldırıları

başlatmıştır. Bu salvolar saat 21.29 sıralarında ikinci dalga olarak devam etmiş ardından akşam saat 21.42 itibarıyla üçüncü dalga ile sonuçlanmıştır. Son olarak 14 Haziran gece saat 01.00 sıralarında dördüncü dalga balistik füze saldırıları gerçekleştirilmiştir. İlk safhada dört dalga hâlinde başlatılan, toplamda yaklaşık 43 dalga şeklinde gerçekleştirilen balistik füze saldırıları, "Sadık Vaat-3" Operasyonu olarak adlandırılmıştır. Saldırıları, 12 gün süren çatışma süresince devam etmiş, ABD ve İsrail kaynakları saldırılarda yaklaşık olarak 591 balistik füzenin kullanıldığını ileri sürmüştür.³ Bu saldırılarda açık kaynak bulgularından hareketle 50-60 arasında değişen isabet ve vuruş noktası sayılmıştır. İsbet ve vuruşların birçoğunun katı yakıtlı ve savaş başlıkları gelişmiş füzelerce gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Buna ek olarak bazılarının da sıvı yakıtlı fakat savaş başlığı itibarıyla küçük-orta ve büyük ölçülerde "misket bombaları" taşıyan başlıklar kullandığı (Kadir-F) değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, yaklaşık 7 ila 13 dakika içinde hedeflerine ulaşabilen orta menzilli balistik füze türlerinin yoğun şekilde kullanıldığı; gelişmiş harp başlıklarına ve çoklu bomba taşıma kapasitesine sahip balistik füzelerin 12 günlük çatışma süreci boyunca etkili olduğu gözlemlenmiştir. İsbet eden savaş başlıklarının tekli ya da çoklu bombalar dâhilinde yaklaşık 450-900 kg arasında değişen ağırlıklarda olduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar yaklaşık 1.800 kg ağırlıklı savaş başlığına sahip Hürremşehr-4 balistik füzesi kullanıldığı ileri sürülmüştür. Yine bu yönde bir kullanıma uygun hasar ve tahribat ölçeğine de rastlanılmamıştır. Açık kaynak bulguları balistik füzelerin Tebriz, Şiraz, Kereç, İsfahan, Kirmanşah ve Tahran'daki balistik füze üslerinden fırlatıldığına işaret etmiştir.

dikkat çekilmiş ve söz konusu mühimmatın İsrail yapımı Spike türü güdümlü mühimmat olduğu yönünde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2 "Iran discovers Mossad Spike missile launchers(+PHOTOS)", *MEHR News Agency*, 16 Haziran 2025.

3 Jake Epstein, "How Israel used Iran's massive attacks to enhance its top ballistic missile shield", *Business Insider*, 26 Haziran 2025.

İran'ın İsrail'e Karşı Kullandığı Balistik Füzelere

12 gün süren savaş boyunca İran tarafından İsrail'e 591 balistik füze fırlatılmıştır. Bu füzelerden yaklaşık 50 tanesi hava savunma sistemlerini aşarak tahribata yol açmıştır.

Fettah-1

- Menzil: 1.400 km
- Savaş Başlığı: 350-450 kg
- Yakıt Türü: Katı

Hacı Kasım

- Menzil: 1.300 km
- Savaş Başlığı: 500 kg
- Yakıt Türü: Katı

Hayber Şekan

- Menzil: Yaklaşık 1.300 km
- Savaş Başlığı: 550 kg
- Yakıt Türü: Katı

Kadir

- Menzil: 1.350-1.950 km
- Savaş Başlığı: 700-1.000 kg
- Yakıt Türü: Sıvı

İmad

- Menzil: 1.750 km
- Savaş Başlığı: 970 kg
- Yakıt Türü: Sıvı

Siccil

- Menzil: 2.000-2.500 km
- Savaş Başlığı: 500-1.500 kg
- Yakıt Türü: Katı

Kasım Basir

- Menzil: 1.200 km
- Savaş Başlığı: 500 kg
- Yakıt Türü: Katı

Hürremşehr-4

- Menzil: 2.000 km
- Savaş Başlığı: 1.500-1.800 kg
- Yakıt Türü: Sıvı

Öte yandan saldırılar dâhilinde görülen patlama, çarpışma ve isabet görüntüleri, balistik füzelerin "Sadık Vaat-2"de kullanılan katı yakıtlı balistik füzeler olduğuna işaret etmiştir. Bu tarafla, Fettah-1 (Haziran 2023) ve Hayber Şekan (Şubat 2022) orta menzilli balistik füzeleri, "Sadık Vaat" operasyonlarında kullanılan katı yakıtlı, yüksek hızlı, isabet oranları (CEP/Vuruş Hassa-

siyeti: 20-500 metre) ve tahribat gücü görece yüksek, İsrail-ABD hava savunma sistemlerini (OK-2/3, THAAD) etkisiz bırakan balistik füze türlerini oluşturmaktadır. Zira bu füzeler savaş başlıkları itibarıyla terminal aşamada yüksek hızlarda manevra yapabilme (MaRV) teknolojilerine sahiptir. Füzelerin atmosfere yeniden giriş sırasında yüksek hızlarda (hipersonik hızlarda:

5 mach ve üzeri) manevra yapabilme kabiliyetleri hava savunma sistemlerini etkisiz bırakmaktadır.

Nitekim saldırı sonrasında Tel Aviv, Hayfa ve Birüssebi olmak üzere bazı yapılarda görülen büyük ölçekli hasarın bu füzelerin tahribat ölçekleriyle uyumlu olduğu değerlendirilmiştir. Diğer taraftan saldırıda sıvı yakıtlı İmad ve Kadir balistik füzelerinin kullanıldığı da açık kaynaklara yansımıştır. Söz konusu sıvı yakıtlı orta menzilli balistik füzelerin, 12 gün süren çatışmada katı yakıtlılara göre daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu füzelerin de bilhassa "Sadık Vaat-1" operasyonunda görece daha fazla kullanıldığı görülmüştür.

1.2. ÇATIŞMANIN BİLANÇOSU

On iki gün süren çatışmalarda her iki tarafın da karşılaştığı artan maliyetler ve bu maliyetlerin sürdürülemez hâle gelmesi, ateşkesin sağlanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda, İran için İsrail hava saldırıları kaynaklı bilhassa DMO ağırlık merkezinde askerî kapasite ve kabiliyetlerinin zarar görmesi, sivil yerleşim alanlarının da hedef alınması ayrıca hem balistik füze ve S/İHA üretim hatlarının hem de nükleer programın aldığı hasarlar ön plana çıkmıştır. Ekonomik zararlar ve alt

yapı maliyetleri ayrıca toplumsal anlamda gelişen psikolojik sarsıntılar her iki taraf için de belirleyici dinamikler arasındadır. Diğer taraftan, İsrail için savaşın ekonomik maliyetleri ve İran'ın balistik füze saldırıları kaynaklı gün geçtikçe artan yıkımlara bağlı olarak gelişen psikolojik baskılar önemli etkenler arasındadır. 12 günlük savaş kapsamında sadece 39 THAAD (Terminal Yüksek İrtifa Alan Savunma Sistemi) kullanımını 495 milyon dolarlık bir maliyet oluşturmuştur.⁴ Yine İsrail kaynaklı bazı verilere göre savaşın İsrail için günlük maliyetinin kabaca 725 milyon dolar (güvenlik ve savunma harcamaları dâhil) olduğu değerlendirilmiştir.⁵ İran'ın balistik füzeleri Tel Aviv şehir merkezinde yıkımlara neden olmuş, enerji tesisleri-altıyapıları, teknoloji-bilim merkezleri, Hayfa limanı ve Hayfa rafinerisi gibi kritik yerler büyük ölçekli hasarlar almıştır. Bununla birlikte İsrail'in görece hava üstünlüğünü iddia ettiği İran'ın batı bölgesinden İsrail kaynaklarına göre 591 balistik füze fırlatılmıştır. İran kaynaklarına göre bu rakamın 400-500 arasında değiştiğini söylemek mümkündür. İsrail'in İran'ın balistik füze fırlatma kabiliyetlerini istenilen şekilde kısıtlayamaması ve ayrıca İran'ın balistik füze stokunun tahmin edilen rakamların üzerinde olmasının da ateşkesin sağlanmasında belirleyici olduğu değerlendirilmektedir.

On iki gün süren çatışmalarda her iki tarafın da karşılaştığı artan maliyetler ve bu maliyetlerin sürdürülemez hâle gelmesi, ateşkesin sağlanmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

4 "U.S. Used Up 15-20 Percent of its Global THAAD Anti-Missile Arsenal in Just 11 Days of Mid-Intensity Combat: Cost Over \$800 Million", *Military Watch Magazine*, 25 Haziran 2025.

5 "War with Iran costs Israel nearly \$1 billion daily, ex-defense official says", *Ynet News*, 15 Haziran 2025.

12 Gün Savaşı'nda Karşılıklı Kayıplar

İsrail

591

İran tarafından İsrail'i hedef alan 591 balistik füze ateşlendi, 50'den fazlası hava savunma sistemlerini aşarak hasara neden oldu. (Önleme başarı oranı %86)

Zipporit'teki Zırhlı Birlikler, Gllilot İstihbarat Merkezi, Beit Nehemia, Tel Nof Hava Üssü ve Irtah da dâhil olmak üzere askerî üsler de vurulmuştur.

1.050

Ateşlenen 1.050'den fazla İHA'dan 570'i İsrail hava sahasına girmeyi başardı. 1'i hasara neden oldu. (Önleme başarı oranı %99)

29

Saldırlarda 29 İsraili hayatını kaybetti. (1'i ihtiyat asker)

3.508

3.508 İsraili yaralandı.

15.000

15.000 kişi çatışmalardan dolayı yaşadığı yeri terk etti.

13.197

240 bina, 2.305 daire hasar aldı. 13.197 İsraili evsiz kaldı.

41.650

Toplamda 41.650 mülke dair kayıp ve zarar başvurusu yapıldı.

İran

900

İsrail tarafından 900'ün üzerinde askerî hedef vuruldu.

4

4 büyük nükleer tesis hedef alındı.

610

İsrail saldırılarında 610 İranlı hayatını kaybetti. 30'dan fazla üst düzey askerî komutan ile 11 nükleer bilim insanı, hedef alınarak öldürülmüştür.

4.746

4.746 İranlı yaralandı.

800

800'ün üzerinde balistik füze yerde imha edildi.

200

200'e yakın sathtan sathta füze lançeri vuruldu.

80

80'den fazla sathtan havaya füze lançeri vuruldu.

9.000.000

9 milyon kişi yerinden edildi.

Kaynaklar

"Iran struck five Israeli military bases during 12-day war" *Telegraph*, 5 Temmuz 2025.

"Operation Rising Lion: War Dashboard", *JNVS*, 28 Haziran 2025.

"Summary of Iran-Israel War on the Israeli Front- Operation Rising Lion (June 2025)", *Israel Alma*, 30 Haziran 2025.

"Visualising 12 days of the Israel-Iran conflict", *Al Jazeera*, 26 Haziran 2025.

Bunun yanı sıra İran'ın balistik füze programının 12 günlük çatışma şartlarında kendini kanıtlamış bir kapasiteye dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu bir taraftan caydırıcı olmayı da güçlendirmektedir. İsrail'in İran içinde yıllar içerisinde oluşturduğu istihbarat ağlarının açığa çıkması da İran için önemli çıktılardan birisi olarak değerlendirilebilir. Zira bu süreçte İsrail'in kullandığı istihbarat teknikleri ve yöntemleri büyük ölçüde ifşa olmuştur. Daha da önemlisi İran içerisindeki insan istihbaratı kaynaklarının önemli bir kısmı deşifre edilmiştir. İsrail'in tüm bunları yenilemesi uzun yıllar isteyen bir süreç gerektirmektedir. Bu açıdan İran için bu alan kronik ve derinlikli bir güvenlik zafiyeti olarak gelişse de söz konusu istihbarat ağlarının ortaya çıkması ve bu ağın kullandığı yöntemlerin de görünür olması İran için önemli olacaktır. Bu doğrultuda, İran'ın çeşitli bölgelerinde 13-24 Haziran arası yaklaşık 700 kişinin İsrail Dış İstihbarat Servisi-MOSSAD için çalıştığı gerekçesiyle yakalandığı rapor edilmiştir. Söz konusu sayı İsrail'in İran içindeki insan istihbaratı ağlarının açığa çıkması noktasında önemlidir. Benzer durum İsrail'in İran'a yönelik askerî harekât planlamalarının açığa çıkması açısından da görülmektedir. Nihayetinde başkent Tahran olmak üzere ağırlıklı olarak İran'ın batı bölgesini hedef alan hava saldırıları ile yıkım ve şiddetin durması İran için başlıca kazanımlardan birisidir. Bununla birlikte tüm iç ve dış müdahalelere rağmen İran'ın saldırı kapasitelerini kullanabilmesi caydırıcılık açısından dikkate değerdir. Diğer yandan İsrail ateşkesle daha çok İran balistik füze saldırılarının durmasını önlemiştir. Zira bu saldırılar beklentilerden farklı olarak önemli hasar ve tahribata neden olmuştur. Her ne kadar 591 balistik füze kullanımına kıyasla isabet oranları görece düşük olsa da isabet sağlayan saldırıların yol açtığı tahribat, ateşkes zemin hazırlayan başlıca etkenlerden biri olmuştur. Bununla birlikte, bu durumun uzun vadede sürdürülebilir olmaması ve çatışmanın taraflarına yüklediği yüksek maliyetlerin devam

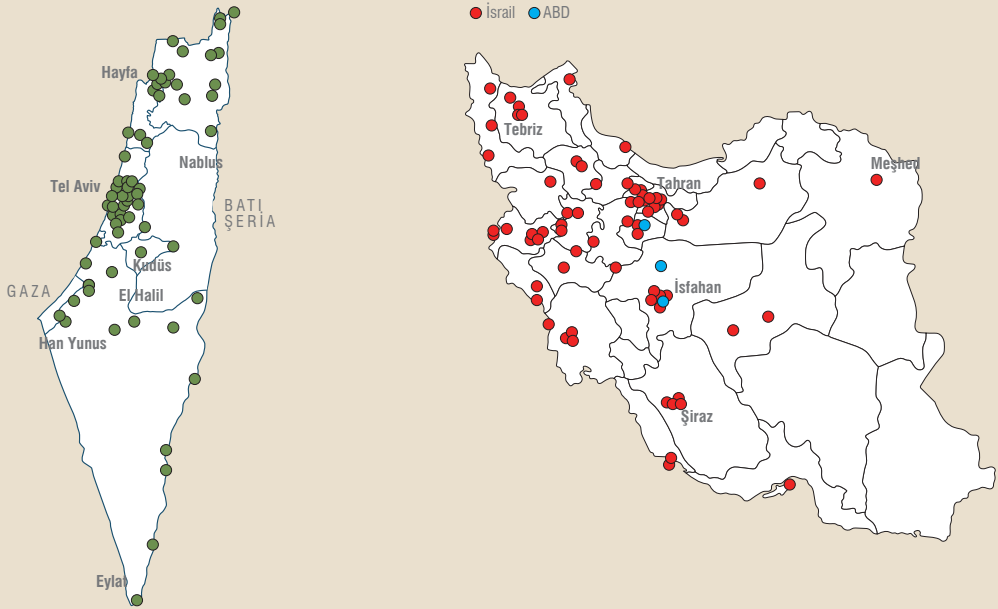
ettirilemeyecek boyutlara ulaşması, ateşkesin sağlanmasında etkili olmuştur. Önemli konulardan birisi de İsrail'in orta ve yüksek irtifa hava savunma stoklarıdır. Uzun vadede bu stokların azalması ve hava savunma sisteminin görece etkisiz kalmasına bağlı olarak yıkım ve şiddetin genişlemesine neden olacağı değerlendirmeleri de ateşkesle yönelmede belirleyici olmuştur. Bu noktada stokların yenilenmesi, savaşa yönelik hazırlık ve tedariklerin tamamlanması için ateşkesin bir fırsat olarak değerlendirilmesi de ihtimaller dâhilindedir.

12 gün süren çatışmada, İran ve İsrail yüksek çatışma maliyetleri ile yüzleşmiştir. Bu maliyetler, toplumsal ve ekonomik olarak her iki ülke için travmalar oluşturmuştur. İsrail 13 Haziran günü başlattığı agresif saldırılarıyla İran'ın uranyum zenginleştirme programını bitirmeyi ya da sakatlamayı hedeflemiştir. Bununla birlikte DMO ağırlıklı komuta kademesini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Böylelikle komuta-kontrol zincirini devre dışı bırakarak karşı saldırı kapasite ve kabiliyetlerini sınırlamaya çalışmıştır. Bu maksatla İran'ın batı bölgesindeki hava savunma sistemlerini de imha etmiş ya da sakatlamıştır. Ayrıca askerî tesis ve tedarik hatlarını da hedef alarak uzun vadeli kapasite gelişimini ya da yeniden toparlanma sürecini geciktirmeyi önclemiştir. Ancak İran'ın Pasif Savunma ve Mozaik Savunma doktrinlerince kritik askerî ve nükleer tesisleri ülkenin genelinde dağınık şekilde yer altında ya da dağlar içerisinde gizlenmiş tünellerde konuşturması, bununla beraber gelişen savaşma kararlılığı ve direnç bu hedeflerin istenen şekilde gerçekleşmemesine neden olmuştur. Zira İran tüm bu hedeflere rağmen hızlı bir şekilde komuta-kontrol zincirini yeniden devreye sokmuş İsrail'e karşı saldırı yapabilmeye ve bunu 12 gün süren çatışma boyunca sürekli hâle getirebilmiştir. Ancak İran'ın batı bölgesindeki hava savunma sistemlerinin etkisiz kalması İsrail için sonraki saldırılara ve sızıntılara elverişlilik sunmaktadır.

12 günlük çatışma sonrasında İsrail büyük ölçekli ekonomik ve toplumsal maliyetlerle yüzleşmiştir. Bu doğrultuda İsrail'in hava savunma zafiyetleri ortaya çıkmış ve bu zafiyetlerden kaynaklı Tel Aviv, Hayfa, Aşdot, Birüssebi olmak

üzere önemli şehirler hasar almıştır. Öte yandan çatışmanın İsrail içinde neden olduğu yıkım toplumsal anlamda psikolojik baskıya neden olmuştur. Bu psikolojik baskı ve sarsıntının uzun vadede kalıcı etkileri de beklenebilir.

İsrail ve İran'ın Karşılıklı Hedef Aldığı Stratejik Bölge ve Tesisler

Kaynak: <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/26/visualising-12-days-of-the-israel-iran-conflict>

13 Temmuz 2025

info@orsam.org.tr

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

2. ATEŞKES SONRASI İRAN İÇ SİYASETİ: GELİŞMELER VE ÖNGÖRÜLER

İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan, 2 Temmuz 2025'te Tahran'daki Musalla Camii'nde İsrail saldırılarında hayatını kaybedenler için düzenlenen anma törenine katıldı.

İran ile İsrail arasında yaşanan 12 günlük çatışmada İsrail, İran'da aralarında Genel Kurmay Başkanının da olduğu birçok önemli ismi ve nükleer bilim insanını hedef aldı. İran'da ortaya çıkan zafiyet ise İslam Cumhuriyeti'nin meşruluğunu tekrar tartışmaya açtı. Fakat çatışma süresince gündemde tutulan ve halkı "rejim değişikliği" için sokaklara inmeye teşvik eden çağrılarının hiçbiri "kitlesel" düzeyde karşılık bulmadı. Bununla birlikte Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) kaybettiği itibarını çatışmanın son günlerine doğru yaptığı misillemelerle kazanmaya çalışarak iç istikrarı korumaya odaklanmış durumdadır. 12 günlük savaş süresince ve sonrasında yapılan tutuklamalar, gözaltılar ve idamlar; siyasal sistemde iç güvenliğin öncelendiğini göstermektedir. İran tarafı için yeni bir müzakere ise bir yandan İran hükümetinin diplomatik kanalları tamamen kapatmaması diğer yandan çatışmanın etkisiyle ivme kazanan güvensizlik zemini kıskacında belirsizliğini korumaktadır.

2.1. İRAN'DA ATEŞKESİN YANSIMALARI

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, 12 günlük çatışmanın ardından 24 Haziran'da İsrail ile İran arasında ateşkese varıldığını duyurdu. Trump'ın tek taraflı açıklamasından sonra İran makamlarından da açıklamalar geldi. Bu açıklamalarda siyasi kanadın itidalli yaklaştığı fakat askerî kanadın bildirimlerini sert tonda yayımladığı görüldü. İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan, İsrail tarafından ihlal edilmediği sürece İran'ın ateşkese uyacağını ve halkın meşru haklarını müzakere masasında konuşmaya hazır olduklarını ifade etti. Pezeşkiyan'ın ilk açıklaması görece itidalli oldu zira müzakere seçeneğini tümüyle masadan kaldırmadı. Öte yandan İran Millî Güvenlik Yüksek Konseyi "düşmanın sözlerine güvenmeksizin tetikte olunacağını" açıkladı.⁶ DMO da bir bildiri yayımlayarak "Savaşı İsrail başlattı, biz bitirdik." mesajını verdi.⁷ Askerî kanadın ve özellikle DMO'nun, komuta kademe-

6 "Yüksek Millî Güvenlik Konseyi Sekreterliği'nin Siyonist Düşmana ve Destekçilerine Savaşın Durdurulmasının Dayatılması Hakkında Açıklaması" *Tasnim Haber Ajansı*, 24 Haziran 2025.

7 "Beyaniye payan-i ve tefsil-i sipah-ı pasdaran-ı inkılab-ı islami der husus cenk tehmlî rejim siyonisti aliye iran" *SNN*, 26 Haziran 2025.

sini hedef alan İsrail saldırısının ilk aşamasında istihbarat zayıflığı neticesinde halkın nezdinde sorgulanan meşruluğunu bu mesajlarla yeniden inşa etmeye çalıştığını ifade etmek mümkündür.

Devrim Rehberi Ali Hamenei ise 26 Haziran Perşembe günü yayımlanan bir video mesajında ateşkes sonrası ilk kez açıklama yaptı. Açıklamasında "Siyonist rejime ve ABD'ye" karşı İran'ın kazandığı "zafer" ifadeleri hâkimdi. Bu zaferin öznesi, İran halkı ve silahlı kuvvetler oldu. Hamenei özellikle İran milletine teşekkür ederek "teslim olma" seçeneğinin bu millet için geçerli olmadığını ısrarla vurguladı.⁸ Bunların yanı sıra ateşkes dair bir ifadesinin olmadığı dikkat çekti. İran medyasında ise 12 günlük çatışmanın ardından İsrail'in başarısızlığı ve yine İslam Cumhuriyeti'nin "zaferi"ne dönük temaların hâkim olduğu görülmektedir. Genel hatlarıyla özetlendiğinde; halkın yönetimle dayanışma hâlinde olduğu, hayatın normale döndüğü, nükleer kapasitenin tamamen yok edilemediği, zenginleştirilmiş uranyumun zarar görmediği ve İslam Cumhuriyeti'nin devrilmediği öne çıkan vurgular arasındadır. ABD ve İsrail saldırılarına karşılık olarak İran'da âdeta bir "kutsal savunma hattı"nın oluştuğu ve bu durumun İran halkını İslam Cumhuriyeti etrafında kenetlediği temasına sıklıkla vurgu yapılmaktadır.

2.2. "REJİM DEĞİŞİKLİĞİ" ÇAĞRILARINA HALKIN TEPKİSİ VE İÇ GÜVENLİĞİN ÖNCELENMESİ

İsrail, ABD ve sürgündeki Rıza Pehlevi tarafından yapılan, uluslararası haber ajanslarının gündeminde yer bulan "çökmenin eşiğinde olan rejim" değişikliği çağrıları İran'da "kitlesele" destek bulmadı. Karşılıklı çatışmanın devam ettiği 23 Haziran'da İsrail'in Tahran'da sembolik yapıları hedef alması, bu hedefini sürdürdüğünü gös-

terdi. Saldırı noktalarından biri Evin Hapishanesi oldu. Buranın önemi "devlet aleyhine propaganda, kutsal değerlere hakaret, casusluk" gibi suçlamalardan hüküm giyen siyasetçi, aktivist ve gazetecilerin bulunduğu cezaevi olmasından ileri gelmektedir. Saldırının bir diğer noktası DMO Sarallah Karargâhı oldu. Bu karargâh ise İran'daki geniş çaplı toplumsal hareketlere müdahale etmesiyle bilinmektedir.⁹ Söz konusu iki yapıyla İsrail, Tahran'ın merkez yapılarını vurarak ateşkes duyurusundan bir gün öncesine kadar İran yönetiminin taşıdığı zafiyeti açığa çıkarmış oldu.

Halkın çoğunluğu ise bu hamlelere ve çağrılara karşı kutlama ve cenaze merasimleri vesilesiyle toplanarak desteklerini sundu. 24 Haziran'da, İsrail ve ABD saldırılarına karşı koyan silahlı kuvvetlere destek vermek ve ateşkes sonrası "zafer" için birçok kentte kutlamalar yapıldı. 28 Haziran Cumartesi günü ise üst düzey yetkililer ve bilim insanları dâhil Tahran'da hayatını kaybeden yaklaşık 60 kişi için cenaze töreni düzenlendi. Eski bakanlardan milletvekillerine birçok alandan önemli isimlerle birlikte Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan da törende yer aldı.¹⁰ Katılımın yoğunluğu ve farklı cenahlardan isimlerin de törende yer alması "birlik" mesajını vermiş oldu. Devrim Rehberi Hamenei ise bu törende yer almadı. Bu, kırılğan ateşkes ortamında hayatına dönük endişelerin devam ettiğini göstermişti. Hamenei'nin kamuoyuna ilk kez çıkışı ise 5 Temmuz Cumartesi Aşura Günü merasimiyle oldu. Hamenei'nin bu görünürlikle bir yandan çatışma sonrası halkın manevi iradesini konsolide etmeyi diğer yandan dönemin "Yezid"ine meydan okuyan bir profil çizmeyi amaçladığını belirtmek mümkündür.

Rejimi yıkma çağrılarında halkın iştirak etmemesi hususunda dikkat edilmesi gereken, İslam Cumhuriyeti'nde "cumhuriyet" in gücünü, vatanseverlik ve direniş kültürü (dış müdahaleye karşı

8 "Rehber-i inkilab: Teslim iran bozork ve guvi, harf-i bozorkter ez dehan-ı reis-i cumhur Amerika est", *IRNA*, 26 Haziran 2025.

9 "Hamle-i İsrail be mühimterin peyegah-i emniyet-i cumhur-i islami" *Independent Farsi*, 23 Haziran 2025.

10 "Hemrah-ı şahsiyetha ba merdum der teşyiğ şüheda-i iktidar-ı milli" *IRNA*, 28 Haziran 2025.

ile harmanlanan yaşam tarzından aldığı bir kez daha yinelenmesidir. İran'da siyasal sistemin cumhuriyetçi direği genellikle anayasal ve siyasal katılım mekanizmaları üzerinden değerlendirilmektedir. Fakat İran'ın sahip olduğu siyasal sistemde cumhuriyet ve yurttaşlık bilinci, oy verme mekanizmasında değil; aidiyet duygusunda daha yoğun şekillenmektedir. Bununla birlikte söz konusu "birlik" atmosferinin etkisiyle halk ile devlet arasında oluşan politik güven tahribatının onarılması ve halkın demokratik taleplerinin uzun vadede askıya alınması ihtimali ise düşüktür. Çatışma ve savaş koşulları halk ile devleti kenetlese de bu durum İran halkı ile devlet arasındaki boşluğu doldurma potansiyeline sahip olmayabilir. Nitekim halkın siyasal sistemi iyileştirme, meclise işlerlik kazandırma gibi talepleri vardır.¹¹ Bu talepler olağanüstü durumlarda askıya alınsa da kendiliğinden kaybolmayacaktır. Ayrıca İsrail saldırısı sonucu ortaya çıkan savunma sistemlerindeki yetersizlik ve zafiyet, İran'ı halkın güvenliğini sağlama konusunda ciddi bir krizle de karşı karşıya bırakmıştır.

Yukarıda işaret edildiği gibi İran medyasında "zafer" ve "dayanışma" temaları işlenirken İsrail'le yaşanan çatışmaların ardından etnik ayak-

lanmalara karşı iç güvenliğin sağlanması için sert önlemlerin alındığı uluslararası haber ajanslarının gündeminde yer edinmektedir. İran'ın; İsrail ajanları, etnik ayrılıkçılık ve sürgündeki Halkın Mücahitleri Örgütü (HMÖ) konusunda endişeli olduğu, Kürt nüfusun yaşadığı bölgelerde ayaklanma ihtimaline karşı DMO ve Besic'in kontrolü artırdığı, bu nedenle tutuklama ve gözaltıların olduğu aktarılan iddialar arasında yer almıştır.¹² Öte yandan İran'da resmi verilere dayandırılan son bilgilere göre çatışmanın sürdüğü 12 günde 700'den fazla kişi İsrail için "casusluk" suçlamasıyla karşı karşıya kalmıştır. Tutuklama ve gözaltıların en çok Kirmanşah, Isfahan, Huzistan, Fars, Luristan illerinde olduğu ve Tahran'daki sayının ise henüz bilinmediği açıklanmıştır.¹³ Bununla birlikte İran'da Afgan uyruklular, "ulusal güvenliğe" tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Afganlara yönelik "casusluk" suçlamaları gündeme gelmiş, tutuklamalar yapılmıştır.¹⁴ Bunun yanı sıra yasal izni olmayanlar ise sınır dışı edilmektedir.

2.3. İRAN'I NE BEKLİYOR?

Sıcak çatışmanın yerini kırılğan bir ateşkese bırakmasıyla İran, birçok sorunla karşı karşıya kalarak zor bir döneme girmiştir. DMO'nun

DMO'nun komuta kademelerinin ve nükleer bilim insanlarının öldürülmesiyle sonuçlanan çatışma süreci, İran'ın otoriterliğini daha çok artırabilir ya da devlet ile halk arasında oluşan güven boşluğunu dolduracak ılımlı politikalara alan açabilir.

11 "Zibakelam: Amelkerd nezam-i iran ferater ez tasur Amerika ve İsrail bud" *Haberonline*, 23 Haziran 2025.

12 "Iran holds funeral for commanders and scientists killed in war with Israel", *Reuters*, 28 Haziran 2025.

13 "Bazdaşt 700 nefer der 12 ruz be itham egdamat zed-ı emniyeti" *Tabnak*, 25 Haziran 2025.

14 "Cengi İsrail ve İran: der morde Afganha-i mottehem be casusi çe mi danim?" *BBC Persian*, 27 Haziran 2025.

Çatışmaların etkisiyle yönetim kademelerindeki iç çekişmenin yerini "ortak bir düşmana" bıraktığı, yönetici elitlerin birbirine yakınlaştığı ve DMO'nun kontrolü ele geçirmeye çalıştığı söylenebilir.

komuta kademelerinin ve nükleer bilim insanlarının öldürülmesiyle sonuçlanan çatışma süreci, İran'ın otoriterliğini daha çok artırabilir ya da devlet ile halk arasında oluşan güven boşluğunu dolduracak ılımlı politikalara alan açabilir. İkinci seçeneğe dönük somut bir gelişme henüz kaydedilmemiştir. Kuşkusuz bu iki seçenek İran'ın dış politika hamleleriyle de ilişkilidir. Fakat İran'ın hâlihazırda sistemselsel bir reformdan ziyade iç güvenliğini sağlamaya odaklandığını, dolayısıyla siyasal otoritenin çatışma sonrası sert uygulamalarla kendini yeniden inşa etme yoluna gideceği ihtimalinin daha kuvvetli olacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Çatışmaların etkisiyle yönetim kademelerindeki iç çekişmenin yerini "ortak bir düşmana" bıraktığı, yönetici elitlerin birbirine yakınlaştığı ve DMO'nun kontrolü ele geçirmeye çalıştığı yönünde değerlendirmeler mevcuttur. Nitekim İsrail'e yapılan misillemelerle DMO, kendi iç kamuoyundaki "ulusal aşağılanma"yı "gurur"a dönüştürebilmiştir. Bununla birlikte genç DMO kadrolarının, öldürülen bir önceki nesil kadrolara nazaran daha radikal çizgide olduğu ve sıcak çatışmadan kaçınmayacakları da vurgulanmaktadır.¹⁵ Bunların ötesinde somut adımlara bakıldığında hâlihazırda İran iç güvenliğini "casus"ları tutuklayarak dışarıda ise egemenlik haklarına

dönük güvenliğini uluslararası kurumlarla ilişkisi keserek sağlamaya çalışmaktadır. Belirtildiği üzere ilk adım yaşanan zafiyetin odak noktası, halkın arasındaki casuslar ve Afgan uyruklular olmuştur. Diğer bir adım İran'ın, ulusal çıkarlarını tehdit ettiği gerekçesiyle 26 Haziran Perşembe günü Anayasayı Koruyucular Konseyinin (AKK) İslami Şûra Meclisinden çıkan yasayı onaylamasıyla Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile ilişkileri resmen askıya almasıdır. Bu durum, İran'ın, uluslararası kurum ve kuruluşların "iç işlerine müdahale"ye mesruiyet kazandıran kararlarına karşı geliştirdiği bir karşı hamle olarak değerlendirilebilir. Nitekim İsrail'in saldırısı, IAEA'nın 19'a karşı 35 oyla İran'ı yükümlülüklerini yerine getirmemekle suçlayan kararının ardından gerçekleşmiştir.

Son olarak İran-ABD arasında askıya alınan müzakerelerin devam edip etmeyeceği merak konusudur. Altıncı tur, İsrail saldırısı nedeniyle gerçekleşmemiştir. Müzakerelerin başladığı Nisan 2025'te, radikal muhafazakârların arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Karşı olanlar, Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP) ile aynı sonun yaşanacağını ve ABD'ye güvenilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶ İsrail'in saldırısı ve ABD'nin nükleer tesisleri hedef alması, onların nezdinde ABD'ye güvenilmemesi gerektiğini bir kez

15 "Iran's hardliners accept a precarious truce, for now", *The Economics*, 23 Haziran 2025.

16 "Müzakerat İran ve Amerika: Usulgeran ra çend pare kerd", *Haberonline*, 12 Nisan 2025.

daha tescil etmiş oldu. Kuşkusuz bu durum, söz konusu kesimin elini güçlendirebilir. Nitekim devletin resmî yayın organı IRIB'in Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ın ABD ile müzakerelere ilişkin açıklamalarının tamamını vermediğine (müzakerelerin başlangıcından beri) dair iddialar bulunmaktadır.¹⁷ IRIB'in yayın politikası üzerinde etkili olan radikal muhafazakâr Direniş Cephesinin (Cephe-i Paydari) çatışma sonrası durumu kendi lehine çevirerek müzakereden uzaklaştırıcı yayınlara yer vermeye devam etmesi ihtimal dâhilindedir. Yani Pezeşkiyan'ın çatışma sonrası "olası" yeni müzakere sürecinde, Direniş Cephesi gibi radikal muhafazakâr grupların güçlü olduğu araçlar üzerinden –IRIB örneğinde olduğu gibi– birçok engelle karşılaşması mümkündür.

Ortaya çıkan genel duruma bakıldığında, İsrail'in İslam Cumhuriyeti'ni hedef alan saldırıları, halkın "kitlesele" desteğini alamamıştır. 12 günlük çatışma sonucu, halkın çoğunluğu siyasal sis-

teme olan desteğini göstermiş özellikle seçim mekanizmaları üzerinden yürütülen "meşruiyet" tartışmaları çatışma sürecinde ve sonrasında halk nezdinde karşılık bulmamıştır. İran yönetiminin, çatışma sonrası ilk aşamada iç güvenliği önceleyerek İsrail ile iş birliği yapan "casus"lar ve yabancı uyruklular üzerine odaklandığı görülmektedir. Fakat askerî ve siyasi uzantısına ilişkin operasyonlar yapıldığına dair henüz bir bilgi yoktur. Uluslararası kurumların İran'ın ulusal çıkarları aleyhine siyasi karar vermelerine dayanarak İran, UAEA ile ilişkilerini askıya almış ve uluslararası sistemle entegre yönündeki beklentilere reaksiyoner bir yanıt vermiştir. Yeni bir müzakere süreci ise iç politikada hükümet ve radikal muhafazakâr gruplar arasında gerginliği artırabilir zira iktidar ortağı olmayan fakat devlet aygıtlarında nüfuzu olan gruplar, sahip oldukları bu nüfuzu kullanma yönünde eğilim göstermişlerdir.

17 "Delfi: be sureti defacto der hali icrai ateşbes hestim", *Didar News*, 28 Haziran 2025.

3. ÇATIŞMA SONRASI İSRAİL'DE İÇ SİYASET: REFORMLA DERİNLEŞEN AYRIŞMA, SAVAŞLA GELEN BİRLİK

İsrail Başbakanı Netanyahu ve güvenlik kabinesi (2023).

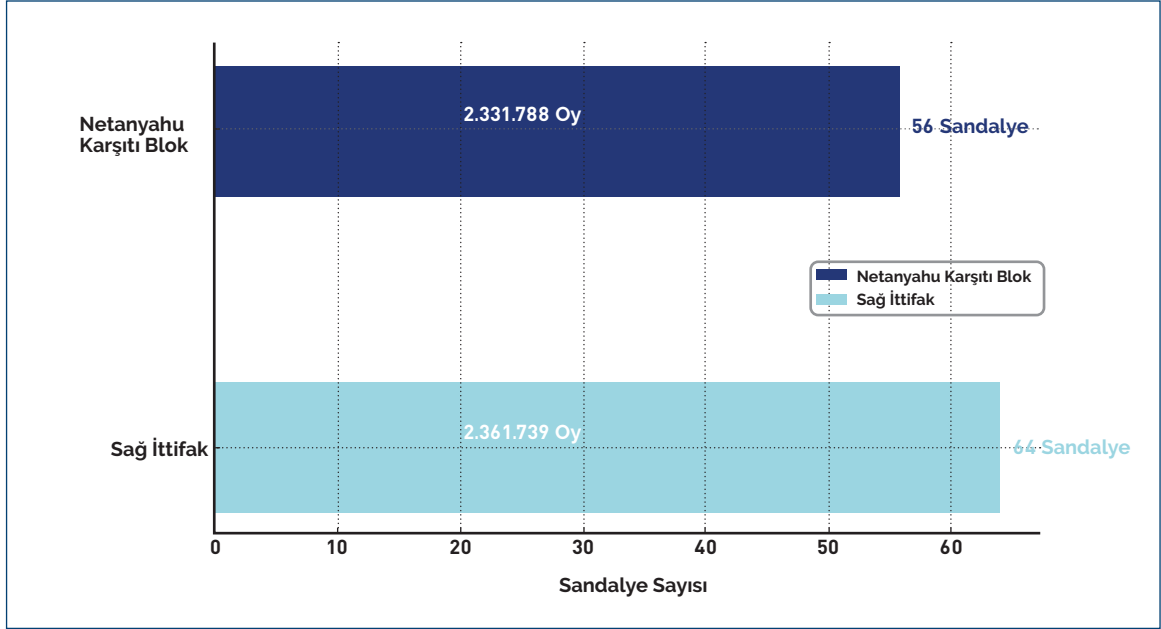
İsrail'de 2018 yılında başlayan siyasal istikrarsızlık ve hükûmet krizi, 2021 yılı Haziran ayına kadar aralıksız sürmüştür. Üç yılda yapılan dört seçim sonucunda Yair Lapid'in inşa ettiği, siyasi yelpazenin her kesiminden partileri içeren; radikal sağ, merkez ve sol partilerin ittifakı ile Naftali Bennett'in başbakanlığında hükûmeti kurmak mümkün olmuştur. Ancak "Netanyahu Karşıtı Kamp" olarak nitelenen ve İsrail'deki siyasi ve toplumsal meselelere dair oldukça çelişkili bakışa sahip olan bu koalisyon da yaklaşık 1 yıl dayanabilmiştir. 2022 yılı Kasım seçimlerinde ise Binyamin Netanyahu daha güçlü bir destekle geri dönmüştür. Ancak bu süreçte Netanyahu, incelikli manevrasıyla Dindar Siyonizm'i (Otzma Yehudit ve HaTzionut HaDatit ittifakı), kendisiyle ittifak yapmayan Avigdor Lieberman ve Naftali Bennett'in karşısında konumlandırmıştır. Buna karşılık Netanyahu karşıtı cephe seçimlere daha dağınık girmiştir. Nitekim seçimler, 64 milletvekiliyle konsolide olmuş bir koalisyonun zaferiyle sonuçlanmış; bu süreçte Netanyahu

yeniden iktidara gelirken partisinin seçim barajını aşamaması üzerine Bennett siyaseti bıraktığını açıklamıştır.¹⁸

29 Aralık 2023'te yemin eden yeni hükûmetin acilen giriştiği Yargı Reformu, 1 Ocak 2023 itibarıyla ülkede tam bir kutuplaşma sebebi olurken ülke tarihinin en büyük travması olan 7 Ekim saldırılarına kadar İsrail meydanları çok ciddi protestolara şahitlik etmiştir. 7 Ekim'le beraber, Hamas'a taviz verilerek rehinelere geri getirilmesi meselesi iç kamuoyunda bir başka kutuplaşma sebebi olmuştur. 2024 yılı boyunca rehinelere için taviz verilmesine yönelik kamuoyu desteği dengeli seyretmişse de zamanla Gazzeli grupların sahada geriletilmesi ile bu desteğin arttığı gözlemlenmiştir. Mart 2025'te yapılan bir araştırma, İsrail halkının yüzde 69'unun savaşın bitirilmesi karşılığında rehinelere dönüşünü desteklediğini ortaya koymaktadır.¹⁹ Öte yandan hükûmete karşı tepkiselliğin, koalisyon tabanının da önemli bir kısmını içine alan geniş bir kesime ulaştığı gözlemlenmiştir.

18 "Israel's 37th Government", *The Israel Democracy Institute*, 2022.

19 "Poll: 70% of Israelis don't trust government, including a third of coalition voters", *The Times of Israel*, 9 Mart 2025.

Tablo 1. Kasım 2022 İsrail Seçimleri Sonucunda Knesset'te Ortaya Çıkan Dengeler²⁰

Bu tartışmalar devam ederken genel olarak 2024, çatışmanın dört cepheye yayıldığı bir yıl olmuştur. İsrail, Gazze'nin yanı sıra Lübnan Hizbullahı'na yönelik kara harekâtı düzenlemiş, Husileri caydırmak üzere hava harekâtları icra etmiş ve İran'la iki defa -sınırlı da olsa- doğrudan yüzleşmiştir. Bu süreçte İsrail kamuoyunun Gazze'deki savaş ve diğer savaşlara karşı farklılaşan tepkiler geliştirdiği gözlemlenmiştir. Gazze'de rehinelere varlığı, yaşanan derin insani krizin uluslararası yansımaları dolayısıyla İsrail'in zarar gören imajı gibi birçok husus, ülkede belirli kesimlerde tepkisellik doğurmuştur. Buna karşılık Hizbullah ve Husileri hedef alan harekâtlara büyük oranda destek verildiği ve fikir birliği olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir bakış açısıyla, halk desteğinin iki hususla paralel olarak arttığı ifade edilebilir. İlki; ilgili aktörden kaynaklanan tehdidin büyüklüğü -Gazze örneğinde giderek zayıflamıştır-, ikincisi ise hedefin coğrafi olarak merkezden uzaklaşarak İran'a yaklaşmasıdır.

Burada bir diğer önemli detay ise 7 Ekim saldırısının her ne kadar ülke içindeki desteği sınırlı olsa da "İki Devletli Çözüm"ü savunan, Filistinlilere yönelik daha ılımlı kesimlerin argümanlarına darbe vurmuş olmasıdır. Saldırı ile beraber hâlihazırda tabanları aşınan liberal-sol partiler daha da zayıflamış, farklı sesler, saldırının şiddeti altında ezilmiştir.

3.1. 7 EKİM HESAPLAŞMASI VE NETANYAHU'NUN DESTEĞİ

2024 yılında sâri çatışmalar devam ederken 7 Ekim'de gösterilen zafiyete dair sorumluluğun ortaya çıkarılması ve hesap sorulması için resmî bir komisyon kurulmasına dair birçok kesimden gelen talepler Netanyahu tarafından görmezden gelinmiştir. Dahası Netanyahu, bunları güvenlik bürokrasisine yıkmak suretiyle kendi sorumluluğundan kurtulmak adına eski Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi ve Şin Bet Başkanı Ronen Bar'ı hedef tahtasına koymuştur. Hem Halevi hem de Bar'ın, görevden ayrılırken bağımsız komisyon kurulması gerekliliğini hatırlatmaları bu anlamda

²⁰ ORSAM tarafından oluşturulmuştur.

dikkat çekmiştir. Ancak devam eden savaşlar Netanyahu'ya bu konuda hesap vermekten imtina etmesi adına geniş bir alan açmıştır.

İsrail açısından birçok cephede devam eden savaşlarla eş zamanlı olarak Netanyahu'nun yolsuzluk davaları da sürerken Başbakan ile alakalı soruşturma portföyüne kamuoyunda "Katargate" olarak isimlendirilen yeni bir skandal daha eklenmiştir. Buna göre Katar, Başbakan Netanyahu'nun iki yakın danışmanı; Yonatan Urich ve Eli Feldstein üzerinden İsrail iç siyasetini etkilemeye çalışmıştır. İddialara göre söz konusu isimler, Katar'dan dolayı yollarla maddi kazanç sağlamış, bunun karşılığında Doha lehine kamuoyu oluşturmaya çalışmış özellikle de Gazze'ye ilişkin ateşkes süreçlerinde Katar'ın rolünü ön plana çıkaran medya kampanyaları yürütmüştür. Bu durum, etik ve hukuki boyutlarının yanı sıra ulusal güvenlik bağlamında da ciddi tartışmalara neden olmuştur. Şin Bet'in başlattığı soruşturma süreci, Netanyahu'nun ajans Başkanı Ronen Bar'ı görevden alma girişimiyle daha da siyasileşmiştir. Bu aşamada, hâlihazırda hükümetle derin bir yetki tartışması içinde bulunan Yüksek Mahkeme, Başbakan'ın pozisyonunda çıkar çatışması bulunduğu gerekçesiyle bu tasarrufu durdurmuştur (müteakip süreçte Bar görevinden ayrılmıştır). "Katargate" yalnızca bir yolsuzluk davası değil, İsrail'de yürütme erkinin güvenlik kurumları üzerindeki etkisinin olası sonuçlarını ve dış aktörlerin iç siyasete nüfuz etme olasılığına işaret eden ciddi bir zaaf olarak okunabilir. Bu durumun da Netanyahu'nun popüleritesine darbe vuran bir gelişme olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan savaşların süresi uzadıkça Haredilerin²¹ askere alınması meselesi İsrail'de giderek daha merkeze oturan bir tartışma olmaya başlamıştır. İhtiyatların üçüncü hatta dördüncü kez

göreve çağırılmasına rağmen askerliğe elverişli 50 binin üzerinde Haredinin askere alınmaması, koalisyon ortaklarının milletvekillerinden dahi tepki görmüştür. Yüksek Yargı'nın bu konudaki kararına rağmen Haredilere gelen yoklama emirlerine çok az sayıda cevap gelmiş, yürütme organının olası yaptırım kararı alınmasına yönelik adımlar, Ultra Ortodoks partilerin hükümetten ayrılma tehditleri üzerine Netanyahu'nun çabalarıyla fiiliyata geçmemiştir.

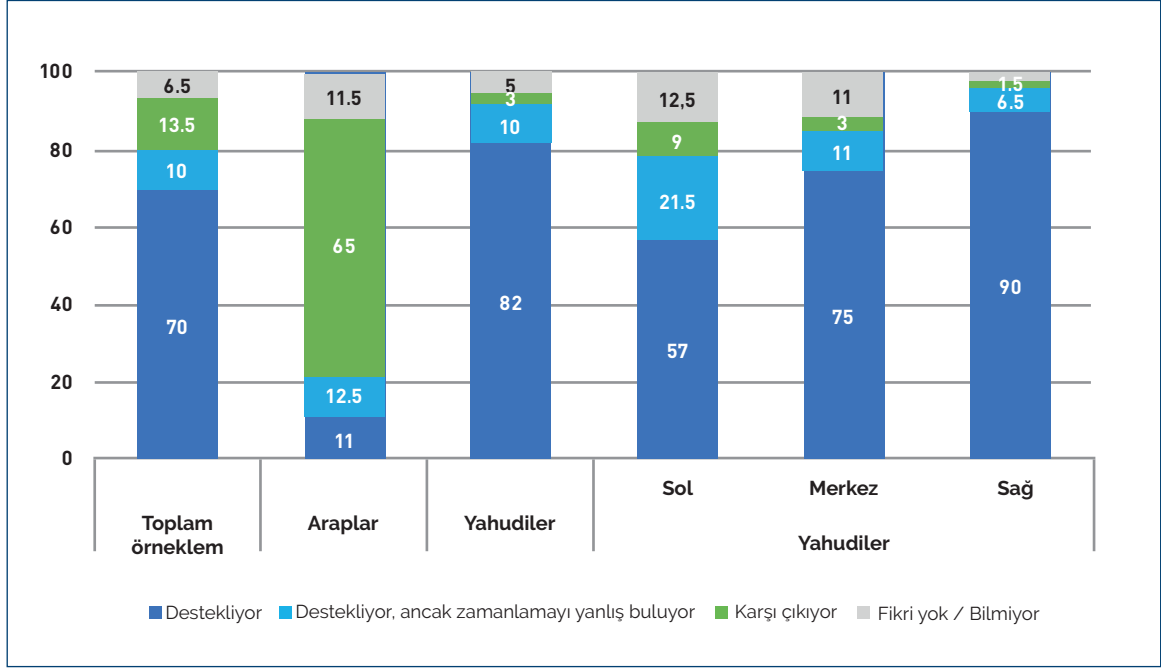
Bu denli yoğun tartışmalarla birlikte 2025 yılı Mart ayı sonu itibarıyla mevcut hükümete olan destek yüzde 30'un altına inmiş, anketlere göre halkın en az yüzde 70'inin hükümete güvenmediği ortaya çıkmıştır.²² 13 Haziran 2025'te İran'a saldırdığında İsrail'de, içeride güvenlik kaygılarının ve fiilen savaşların baskıladığı böylesine zorlu bir konjonktür söz konusudur.

3.2. 12 GÜN SAVAŞI VE İSRAİL İÇ SİYASETİ

13 Haziran gece saatlerinde İsrail'in, İran'daki nükleer tesisleri ve güvenlik aygıtının en kritik isimlerini hedef almasının ülke siyaseti ve kamuoyundaki yansıması özellikle Yahudi vatandaşlar nezdinde tam bir birlik görüntüsü verilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Hem söylem hem de fiiliyatta İran'a yönelik harekâtı destekleyen muhalefet partileri yerel ve uluslararası basında harekâtı savunan açıklamalar yapmışlardır. İsrail Demokrasi Enstitüsünün araştırmasına göre İsrail halkının büyük çoğunluğu savaşın haklı gerekçelere dayandığını düşünmektedir. Araplar dışında siyasi yelpazenin her kesiminde bu eğilim açıkça gözlemlenebilmiştir. Sağ partilerde savaşa olan destek yüzde 96,5'e kadar çıkarken merkez ve sol partilerde yüzde 85'in üzerinde destek söz konusu olmuştur.

21 Harediler, seküler kültürü reddeden, yaşamlarını büyük ölçüde yalnızca Tevrat çalışmasına dayandıran ve genel toplumdan belirgin biçimde ayrılan bir Yahudi topluluğudur. Kendi eğitim sistemlerine, siyasi partilerine ve içsel toplumsal denetim yapılarına sahiptirler.

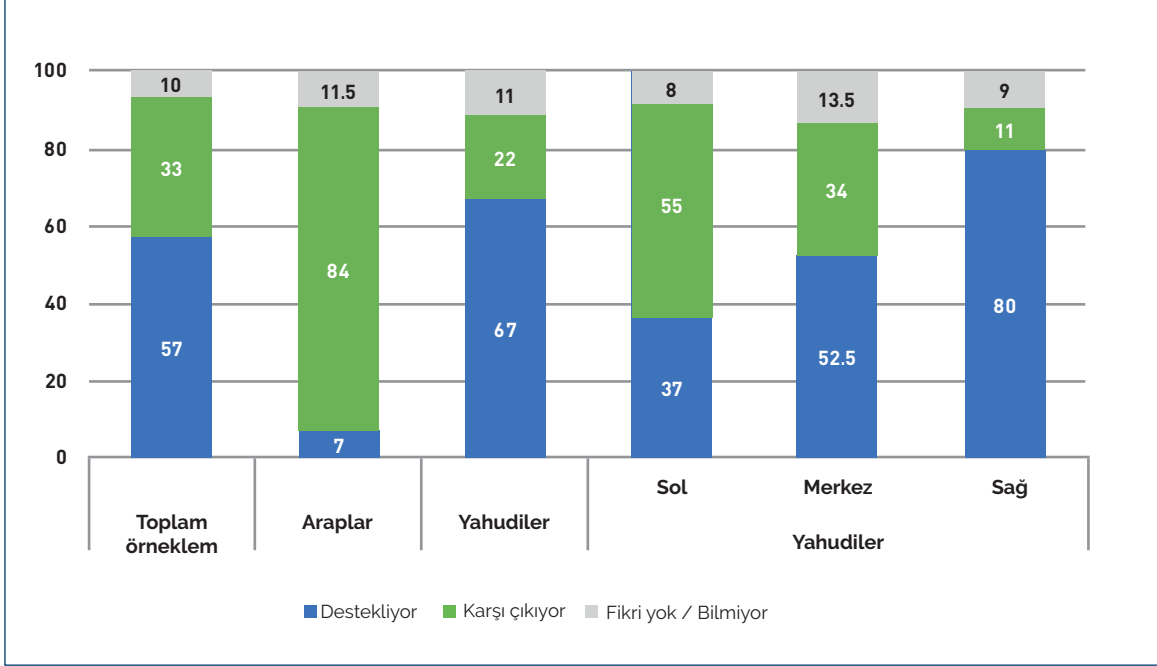
22 "Poll: 70% of Israelis don't trust government, including a third of coalition voters", *The Times of Israel*, 9 Mart 2025.

Tablo 2. İran'a düzenlenen saldırıyı destekliyor musunuz sorusuna alınan cevaplar (18 Haziran 2025)²³

Harekâtın ilk günü ve müteakip süreçte, çıktılarının görselleştirilmesi görece daha güç olan nükleer tesislerdeki tahribattan ziyade Devrim Muhafızları Ordusu ve Arteş'in kritik isimlerinin hedef alınmasının İsrail kamuoyunda galibiyet algısının pekişmesi adına daha fazla fayda sağladığı değerlendirilmektedir. Gerçekten de çok ciddi bir istihbari ve askerî kapasite gerektiren bu faaliyetler, İsrail'in zarar gören caydırıcılığının Hizbullah'a yönelik "Çağrı Cihazı Saldırıları" sonrasında, istihbarat ve hava gücü üzerinden tahkim edilmesinde kritik bir aşama olmuştur. Bunun doğal olarak Netanyahu'nun popülaritesine yansımaları beklenebilir ve böyle de olmuştur.

23 Tamar Hermann, Lior Yohanani, Yaron Kaplan ve Inna Orly Sapozhnikova, "Flash Survey: 70% of Israelis Support the Decision to Attack Iran | Segmentation Shows Strong Support Among Jewish Israelis (82%) While Most Arab Israelis Oppose the Operation (65%)", *The Israel Democracy Institute*, 19 Haziran 2025.

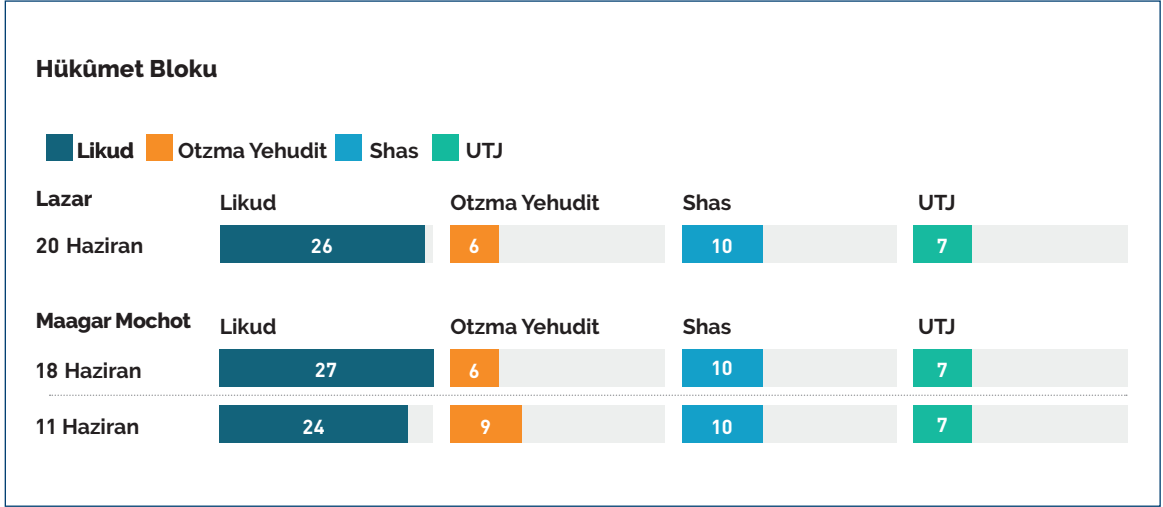
Tablo 3. Saldırının zamanlamasını nasıl değerlendiriyorsunuz? (Gazze'de savaş sürerken ve Hamas'ın elinde hâlen rehinelere bulunuyorken) (18 Haziran 2025)²⁴

Savaş boyunca muhalefet, hükûmete yönelik eleştirilerini sürdürmekle birlikte İran'la girilen çatışma bağlamında Netanyahu ve güvenlik kurumları arasında net bir ayrım gözeterek orduya ve güvenlik politikalarına tam destek vermiştir. Bu tavır, İsrail siyasetinde kriz anlarında oluşan ulusal mutabakatın açık bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Anketlere göre Netanyahu'nun popülaritesi artarken Likud'un milletvekili sayısı 23-24'ten, 26-27 bandına yükselmiştir. Öte yandan Yair Lapid ve Yair Golan'ın, savaş sırasında birlik hükûmeti kurulması çağrılarının karşılık bulmasının ise bu başarının nimetlerini paylaşmamak adına bir geçiştirme olduğu ifade edilebilir. Ancak hükûmet kurmadaki dezavantajlarıyla birlikte hâlen muhalif blok çoğunluk oluşturmaktadır.

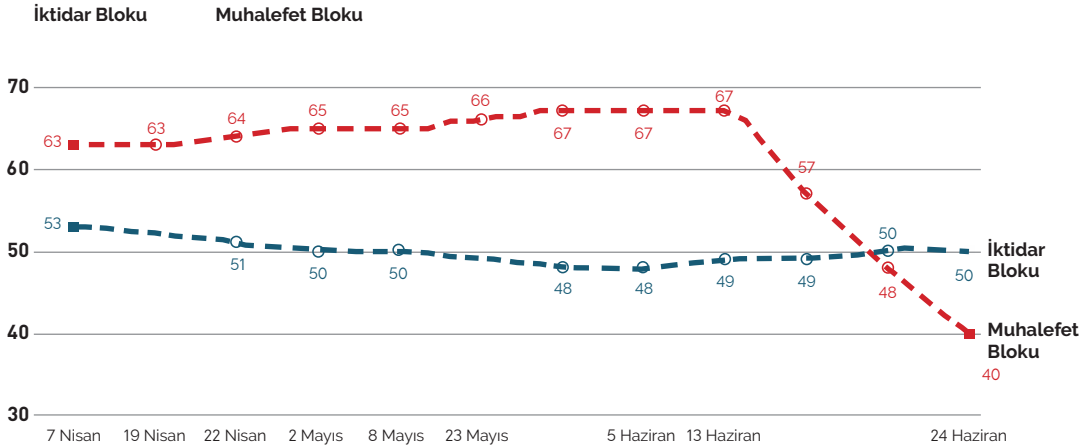
²⁴ Tamar Hermann, Lior Yohanani, Yaron Kaplan ve Inna Orly Sapozhnikova, "Flash Survey: 70% of Israelis Support the Decision to Attack Iran | Segmentation Shows Strong Support Among Jewish Israelis (82%) While Most Arab Israelis Oppose the Operation (65%)", *The Israel Democracy Institute*, 19 Haziran 2025.

Tablo 4. Hükûmete Yönelik Desteğin Savaş Sürecindeki Değişim²⁵

İsrail Seçim Anketleri: Sandalye Projeksiyonları

Genel Değerlendirme: Daha önce muhalefet bloku önde bulunmaktaydı ancak artık iktidar bloku öne geçmiş durumdadır.

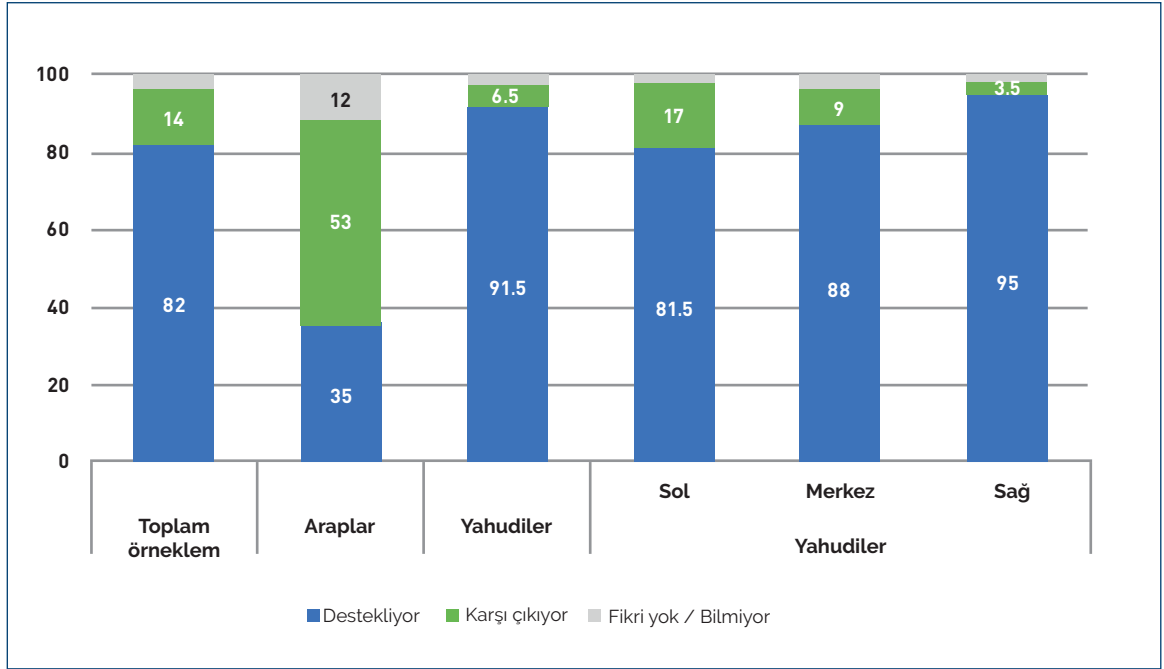
25 "Israel Election Opinion Polls", *Political Pulse*, 26 Haziran 2025.

Diğer yandan savaşın sona ermesiyle birlikte iç gündemdeki tartışmalar muhalefet tarafından hızla tekrar ülkenin odağına taşınmaya başlamıştır. İran'a karşı savaşta birlik ruhunu muhafaza etmekle birlikte bu durum aslında muhalefetin bir çeşit karşı refleksi olarak değerlendirilmektedir. Gazze'de rehinelerin varlığı ve savaşın birçok alanda neden olduğu kriz, hükümet için oldukça sorunlu bir alan olmaya devam etmektedir. Burada denklem esasen daha basittir. Savaşın sonlanması ve rehinelerin dönüşü, Hamas'ın bir şekilde hayatta kalması anlamına gelecek bu ise Netanyahu'nun siyasi geleceği adına oldukça sorunlu bir görüntü oluşturacaktır. Bir başka deyişle, savaşta kesin zafer algısı ile rehinelerin dönüşü arasındaki çelişkili durum hükümeti sıkıştırmakta ve muhalefetin de birçok kesime göre haklı ve etik eleştirilerinin altını doldurmaktadır. Bunun yanı sıra Yargı Reformu ve Yüksek Mahkeme'ye yönelik müdahaleler de muhalefet çevrelerinde yeniden yüksek sesle eleştirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Yair Golan'ın İran operasyonundaki başarıyı demokrasinin kurumsal direnciyle ilişkilendirmesi hem reforma karşı bir uyarı hem de İsrail ordusunun savaştaki performansını Netanyahu'un kişiliğinden ayırmaya dönük bir adımdır. Bu açıklama gelişmelerin özünde demokratik kurumlar ve

devam eden sistemin başarısı şeklinde yansıtma amacı güden ince bir çıkıştır.

İsrail'in özellikle Hizbullah'ın saldırı sistematigi karşısında daha da belirginleşen toplumsal direnci, İran'a düzenlenen harekâtın önünü açan temel hususlardan birisi olmuştur. 8 Ekim 2023'ten, 27 Kasım 2024'e kadar ülkenin kuzey bölgesinde hayatı çok ciddi sekteye uğratan ancak etkinliği sınırlı saldırıların İsrail'de örgütün istediği amaca hizmet etmediği gibi direnci artıran faktörlerden birisi olduğu değerlendirilmektedir. Keza İran'ın, İsrail'in saldırıları karşısında yer yer çok etkili olan ve sivil alanları da etkileyen saldırıları karşısında, 12 gün içerisinde belirgin bir kırılma izlenmemiştir. Oysa İran'ın doktrin anlamında İsrail'e saldırılarının temel caydırıcı parametrelerinden birisi İsrail halkının saldırılara ve maruz kaldığı tahribata daha duyarlı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu konuda normatif davranılması, İran açısından temel hatalardan birisidir. Keza İsrail toplumunda savaş koşullarına karşı halkın toleransının arttığı gözlemlenmiştir. Nitekim bu durum anketlere de yansımıştır. Buna karşılık savaşın süresinin uzaması ve İran'ın attığı balistik füzelerin neden olduğu tahribatın artması durumunda bu direncin ve hükümete yönelik tepkiselliğin artması ihtimalinin azımsanamayacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 5. Şu ana kadar savaş süresince İsrail halkının gösterdiği dirayet ve dayanıklılık düzeyini nasıl tanımlarsınız? (18 Haziran 2025)²⁶

İsrail siyasetinde uzun süredir devam eden istikrarsızlık, 7 Ekim sonrası derinleşen güvenlik krizi ve ardından gelen çok cepheli savaşlarla birlikte ülkenin siyasi, toplumsal ve kurumsal dayanıklılığı ciddi sınamalarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sınamaların zirve noktasını oluşturan 12 Gün Savaşı, İran'ın nükleer kapasitesine ve rejimin imajına ağır bir darbe indirmiş bu da hükûmetin azalan popülaritesini kısmen toparlamasını sağlamıştır. Ancak söz konusu toparlanma, hükûmetin olası bir seçim zaferi için gerekli olan nihai toplumsal desteği devşirdiği anlamına gelmemektedir. Zira bu savaş, kamuoyunun hükûmete yönelik eleştirilerinin kaynağını oluşturan yapısal sorunların yalnızca bir kısmını gölgeleyebilmiştir. Önümüzdeki süreçte İsrail'in, güvenlik eksenli seferberlik ruhundan çıkarak yeniden yargı reformu, hesap verilebilirlik, koalisyon dengeleri ve toplumsal yük paylaşımı gibi temel tartışmalara yönelmesi, hükûmetin 12 Gün Savaşı sayesinde kazandığı geçici avantajın kalıcılığını ciddi şekilde sınavacaktır.

26 Tamar Hermann, Lior Yohanani, Yaron Kaplan ve Inna Orly Sapozhnikova, "Flash Survey: 70% of Israelis Support the Decision to Attack Iran | Segmentation Shows Strong Support Among Jewish Israelis (82%) While Most Arab Israelis Oppose the Operation (65%)", *The Israel Democracy Institute*, 19 Haziran 2025.

II

BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

4. İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASI VE LEVANT

Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta binlerce Hizbullah destekçisi İran ile dayanışma gösterisi düzenledi.

4.1. İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASINDA SURIYE

İsrail'in 13 Haziran 2025'te İran'ın nükleer tesislerine yönelik başlattığı saldırılar ve İran'ın misillemeleri, bölgede son yılların en ciddi gerilimlerinden birini tetiklerken, Suriye bu çatışmaya dikkat çekici bir şekilde sessiz kalmıştır. 12 gün süren çatışma boyunca Şam yönetimi ne cumhurbaşkanlığı ne de dışişleri düzeyinde herhangi bir açıklama yapmış ne de İsrail uçaklarının Suriye hava sahasını kullanması veya İran füzelerinin imhası gibi olaylara tepki göstermiştir. Suriye'nin çatışmada net bir pozisyon almaktan kaçınan bu bilinçli sessizliği, diplomatik esneklik sağlamayı hedefleyen bir "stratejik kayıtsızlık" politikası olarak tanımlanabilir. Bu politika, yıkıcı bir iç savaşın ardından Suriye yönetiminin bölgedeki sıcak çatışmalardan uzak durarak iç istikrara ve yeniden yapılanmaya odaklanma stratejisinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Suriye'nin stratejik kayıtsızlık politikası, İsrail-İran çatışmasından çok önce yeni yönetimin iktidara gelmesiyle başlayan ve bölgesel gerilimlerde tarafsızlık ilkesine dayanan bir yaklaşımın de-

vamıdır. Örneğin, Şam yönetimi yeni dönemde İsrail ile sürekli gergin ilişkilere sahip olmasına rağmen Gazze savaşında da herhangi resmi bir pozisyon almaktan özenle kaçınmıştır. Bu yaklaşımın temelinde, Suriye'nin dış çatışmalardan ziyade iç istikrara, yeniden yapılanmaya ve ekonomik kalkınmaya odaklanma çabası yatmaktadır. İsrail-İran geriliminin tırmandığı dönemde, bölge ülkeleri diplomatik temaslarını artırırken Şam dış diplomasiyi asgari düzeyde tutarak iç meselelere öncelik vermiştir. Örneğin, İsrail-İran çatışmalarının başladığı 13 Haziran'ın hemen ertesinde, 14 Haziran'da Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın Halk Meclisi Seçimleri Yüksek Komitesini kurması, siyasi reformlara verdiği önemi açıkça göstermektedir.

Suriye'nin sıcak çatışmalara yönelik sessizliği, kırılğan geçiş sürecindeki konumunu koruma ve bölgesel gerilimlerin istikrarsızlaştırıcı etkilerinden uzak durma çabasını yansıtmaktadır. Özellikle İsrail-İran arasındaki çatışmanın Suriye topraklarını dolaylı olarak etkilediği bir bağlamda Şam'ın bu sessiz duruşu, diplomatik ve askeri bir tırmanışın ülkeyi daha derin bir istikrarsızlığa sürüklenme tehlikesini en aza indirme hedefini

taşımaktadır. Bu stratejik seçimi güçlendiren bir başka faktör, Suriye yönetiminin kısıtlı askerî kapasitesi ve diplomatik nüfuzudur. Ayrıca İsrail ve İran'ın devrim sonrası dönemde Suriye'de istikrarsızlığı körükleyen politikaları, Şam'ın bu çatışmada tarafsız bir pozisyon benimsemesini kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte Suriye, çatışmaya ilişkin tek resmî açıklamasını 23 Haziran'da, İran'ın Katar'daki ABD-Katar ortak üssü el-Udeyde'yi hedef alan balistik füze saldırısının ardından yapmıştır. Suriye Dışişleri Bakanlığı, bu saldırıyı takiben yayımladığı açıklamada, Katar ve Körfez bölgesiyle dayanışma içinde olduğunu bildirmiş, bu istisnai çıkış, Şam'ın stratejik kayıtsızlık politikasında seçici bir şekilde pozisyon alabileceğini göstermiştir.

Suriye'nin bölgedeki çatışmalara yönelik izlediği bu strateji özellikle Türkiye gibi Şam'a yakın bölge ülkeleri tarafından desteklenmiştir. 14 Haziran'da Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara arasında gerçekleşen telefon görüşmesi, Suriye'nin İsrail-İran geriliminden uzak durmasının önemini vurgulayan önemli bir diplomatik temas olarak öne çıkmıştır. Erdoğan, bu görüşmede Suriye'yi iç tehditlere odaklanmaya teşvik ederken İsrail'in bölgesel tehditlerine karşı temkinli bir tutum sergilemesini önermiştir. Benzer şekilde, 16 Haziran'da yirmi bir Arap ve İslam ülkesinin İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını kınayan ortak açıklamasına Suriye'nin katılmaması, bölge ülkelerinin Şam'ı bu gerilimden uzak tutma çabasını açıkça ortaya koymuştur.

Suriye'nin, 12 gün süren İsrail-İran çatışmasına yönelik izlediği stratejik kayıtsızlık politikası, kırılğan geçiş sürecinde iç istikrarı ve yeniden yapılanmayı önceleyen bilinçli bir strateji olarak öne çıkmıştır. Bu yaklaşım, Suriye'nin sınırlı askerî ve diplomatik kapasitesi, İsrail ile İran'ın geçmişte ülkedeki istikrarsızlığı derinleştiren politikaları ve Şam'ın bölgesel gerilimlerden kaçınma hedefi çerçevesinde şekillenmiştir.

Türkiye gibi bölge ülkelerince desteklenen bu tutum, Şam'ın çatışmalardan uzak durma stratejisinin bölgesel aktörler tarafından da benimsendiğini göstermiştir.

4.1.1. DEAŞ'IN ŞAM SALDIRISI İSRAİL-İRAN ÇATIŞMASIYLA BAĞLANTILI MI?

22 Haziran 2025'te Şam'ın Duveyle semtinde bulunan Mar İlyas Kilisesi'ne düzenlenen bombalı intihar saldırısı, 63 kişinin yaralanması ve 22 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Saldırı DEAŞ'ın Suriye'de sivillere yönelik ilk "başarılı" terör eylemi olarak kaydedilmiştir. Saldırının, İsrail-İran çatışmasının en yoğun döneminde gerçekleşmesi, bu iki olay arasında olası bir bağlantı olup olmadığına dair soru işaretlerini gündeme getirmiştir. Bu saldırı, DEAŞ'ın Suriye'de devrim sonrası dönemde benimsediği yeni stratejinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

DEAŞ'ın devrim sonrası dönemde Suriye'de benimsediği yeni strateji, dinî ve mezhebi azınlıkları hedef alarak toplumsal fay hatlarını derinleştirmeyi ve istikrarsızlık yaratmayı amaçlamaktadır. Ocak 2025'te yakalanan DEAŞ üst düzey liderlerinden Ebu'l Haris el-İraki'nin Suriye İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan itirafları, örgütün yeni dönemde dinî mekanları ve azınlık gruplarını hedef alarak ülke içinde toplumsal kaos planladığını ortaya koymaktadır. Suriye güvenlik güçleri, planlanan stratejiye karşı İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan özel bir terörle mücadele birimiyle önlem almıştır. Ancak son altı ayda DEAŞ'ın eylemlerindeki kademeli artış, örgütün operasyonel kapasitesini güçlendirdiğine ve güvenlik açıklarından yararlandığına işaret etmektedir. Güvenlik güçleri rejimin çöküşünden bu yana yaklaşık 10 terör saldırısını engellemeyi başarmıştır ancak DEAŞ'ın artan tehdidi karşısında örgütle mücadelede zorluklarla karşılaşmaktadır. Haziran 2025'te İçişleri Bakanlığı, DEAŞ'ın Suriye'deki en

büyük güvenlik tehdidi olduğunu resmî olarak açıklamıştır. Bu gelişmeler, örgütün yaklaşan eylemlerinin ayak sesleri olarak değerlendirilebilir. Nitekim, Şam'da gerçekleşen saldırı, bu stratejinin sahada nasıl hayata geçtiğini çarpıcı bir şekilde göstermiştir.

DEAŞ'ın devrim sonrası dönemde dinî mekanları ve azınlık gruplarını hedef alma stratejisinin yeni olmadığı, Suriye güvenlik güçlerinin geçtiğimiz aylarda bu yöndeki birçok girişimi engellediği göz önüne alındığında, saldırının İsrail-İran çatışmasıyla doğrudan bağlantılı olmadığı sonucuna varılabilir. Her ne kadar İsrail, İran ve DEAŞ'ın Suriye'yi istikrarsızlaştırma konusunda örtüşen amaçları bulunsada bu durumun bir "eylem birliğine" dönüştüğüne dair somut kanıt bulunmamaktadır. Bununla birlikte İsrail-İran çatışmasının Suriye'deki güvenlik ortamını kırılganlaştırdığı, bu ortamın DEAŞ'ın saldırılarını gerçekleştirmesini kolaylaştırdığı değerlendirilmektedir.

14 Haziran 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Cumhurbaşkanı Şara ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesinde "İsrail saldırganlığının oluşturduğu ortamda terör örgütlerine ve radikal unsurlara karşı daha dikkatli olunması" uyarısı, Şam'daki Mar İlyas Kilisesi'ne yönelik saldırının ardından daha da anlam kazanmıştır. Zira Türkiye'nin bu uyarısı, bölgedeki tehditleri doğru okuyarak öngörülü bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Bu uyarı, İsrail-İran çatışmasının Suriye'de yarattığı güvenlik boşluklarının, DEAŞ gibi terör örgütleri tarafından suistimal edilebileceğini açıkça ortaya koymuş ve Şam'daki saldırıyla bu öngörünün doğruluğu teyit edilmiştir. Ancak tüm uyarılara rağmen DEAŞ'ın Şam'daki saldırı aracılığıyla stratejisini bir kez daha etkili biçimde uygulamaya koyduğu görülmektedir.

DEAŞ'ın Şam'daki Mar İlyas Kilisesi'ne yönelik bombalı intihar saldırısı, örgütün devrim sonrası Suriye'de dini ve mezhebi azınlıkları hedef olarak kaos yaratma stratejisini sürdürdüğünü

açıkça ortaya koymaktadır. Saldırı, İsrail-İran çatışmasıyla doğrudan bağlantılı olmasada bu çatışmanın Suriye'de derinleştirdiği güvenlik boşluklarının DEAŞ'ın operasyonel kapasitesini artırdığı açıktır. Suriye güvenlik güçlerinin reform ve önleme çabalarına rağmen, örgütün artan kapasitesi ve bölgesel çatışmaların yarattığı kırılgan ortam, DEAŞ'ın oluşturduğu tehdidin ciddiyetini artırmaktadır.

4.2. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI VE LÜBNAN

Lübnan yönetimi ve Hizbullah, İran-İsrail çatışması sürecinde kırılgan bir konumda bulunan Lübnan'ı koruma amacıyla temkinli ve ihtiyatlı bir tutum benimsemiştir. Lübnan resmî olarak Başbakan Nefaz Salam aracılığı ile İran'a yönelik "tehlikeli İsrail saldırganlığını" kınamış olsa da bölgesel bir savaşın içine çekilmeme konusunda kararlı bir tutum sergilemiştir. Cumhurbaşkanı Joseph Avn ve Başbakan Salam, Hizbullah'ı da çatışmanın dışında kalmaya çağırılmış ve "Lübnan'ın devam eden bölgesel savaşa herhangi bir şekilde sürüklenmesini önlemek" gerektiğini vurgulamıştır. Bu mesaj, Lübnan'da geniş bir iç uzlaşmayı yansıtmıştır. 7 Ekim sonrasında İsrail'in saldırılarına maruz kalan Lübnan, yeni ve daha geniş çaplı bir çatışmanın zaten kırılgan olan istikrarı bozmasından çekinmiştir.

Lübnan Hizbullah'ı da belki sürpriz bir şekilde hükûmetin temkinli tutumunu yinelemiştir. İran'ın Lübnan'daki en yakın müttefiki olan Hizbullah, İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını kınamış ancak dikkat çekici bir şekilde herhangi bir askerî misilleme sözü vermemiştir. Hizbullah sözcüsü, grubun 2024'ün sonlarında çatışmaları durduran İsrail ile ateşkes anlaşmasına bağlılığını teyit etmiştir. Bu tutum İran'a olan bağlılığın azalmasından ziyade 7 Ekim sonrası yaşananların şekillendirdiği gerçekçi bir stratejik hesaplama kaynaklanmıştır. Hizbullah'ın temkinli yaklaşımı örgütün, Hamas'ı desteklemek adına 7 Ekim sonrasında kuzey İsrail üzerinden cephe

**İran-İsrail
çatışmasının
Lübnan
açısından en
kritik etkisi İsrail
ile normalleşme
sürecinin
başlaması ya
da en azından
bazı girişimlerin
olması olabilir.**

açması ile tezat oluşturmuştur. Bu farklılık Hizbullah'ın 7 Ekim sonrası İsrail saldırıları ile kısıtlandığını ortaya koymaktadır. Hizbullah'ın tercihi Lübnan kamuoyu ve Lübnanlı diğer siyasi grupların savaşın dışında kalma baskısı ile de şekillenmiştir.

Hizbullah içerde silahsızlanma veya en azından güçlerini devlet otoritesine tabi kılma yönünde artan çağrılarla karşı karşıyadır. Lübnan'ın yeni hükümeti, silahlar üzerinde tekel kurmayı ve devlet kontrolünü tüm Lübnan topraklarına yaymayı açıkça taahhüt etmiştir. Dolayısıyla Hizbullah'ın İsrail'e karşı yeni bir cephe açması ülkenin askerî yıkımına neden olmanın dışında Lübnan ordusu ile Hizbullah arasında çatışma riskini de barındırmaktadır. Lübnan ve Hizbullah'ın kırılgan konumunun farkında olan İsrail de İran'a dönük saldırılarının hemen öncesinde "Hizbullah'ın müdahale etmesi hâlinde Beyrut'ta Hizbullah'a karşı tam ölçekli bir saldırı ve hatta Lübnan'ın bazı bölgelerinin işgal edilmesi" tehdidinde bulunmuştur. Böyle bir ortam içinde İran dahi Hizbullah'a savaşa müdahil olması için baskı yapmamıştır.

Lübnan 2024 yılında maruz kaldığı yoğun İsrail saldırılarının ardından yaralarını sarmaya çalışmaktadır. Söz konusu çatışma, binlerce Lübnanlı sivil ve militanın ölümüne ve altyapının büyük bir kısmının tahrip olmasına neden olmuştur. Güney Lübnan'daki yerleşimlerin önemli bir kısmı yıkılmış ve Beyrut'un yoğun nüfuslu mahalleleri ağır

bombardımana maruz kalmıştır. Dünya Bankası, İsrail saldırılarının ekonomik kayıplarının yaklaşık 14 milyar dolar olduğunu ve yeniden inşa için 11 milyar dolar gerektiğini tahmin etmektedir. Ateşkesin üzerinden yedi ay geçmesine rağmen yaklaşık 92.000 Lübnanlı evlerine dönmemiş ve en çok zarar gören bölgelerde temel yeniden inşa çalışmaları henüz başlamamıştır. Zaten var olan ekonomik kriz daha da derinleşmiş; Lübnan'ın para birimi çökmüş ve enflasyon artmıştır. Dolayısıyla Hizbullah'ın çatışma dışında kalması Lübnan için bir tercihten ziyade zorunluluk olarak tanımlanabilir. Gelinek noktadan geriye doğru bakıldığında İsrail'in nihai hedef olarak İran'a saldırmayı planladığı ancak bunun öncesinde İran'ın muhtemel argümanlarını elinden almak için Gazze ve Lübnan'daki ağır saldırılarını yürüttüğü anlaşılmaktadır.

İran-İsrail çatışması sonrası dönem, Lübnan ve Hizbullah için hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır. İsrail Dışişleri Bakanı Gideon Saar, İran'ın çatışmayla zayıflamasıyla birlikte bölgesel rakiplerin "İsrail ile bağlar kurma fırsatını" yakalayabileceğini savunarak Suriye ve Lübnan'ı resmi barış anlaşmaları için aday ülke olarak açıkça belirtmiştir. Bu açıklama üzerinden bakıldığında İsrail'in yeni dönemde Lübnan ile ilişkileri normalleştirmek için bölgesel koşulların uygun olduğunu düşündüğü varsayılabilir. Dolayısıyla İran-İsrail çatışmasının hatta 7 Ekim sonrası sürecin Lübnan

açısından en kritik etkisi İsrail ile normalleşme sürecinin başlaması ya da en azından bazı girişimlerin olması olabilir. İsrail, Lübnan ile normalleşmeyi Hizbullah'ın silahsızlandırılması şartı üzerinden yürütecektir. Dolayısıyla Hizbullah'ın silahsızlanma yönünde içerden ve dışardan daha fazla baskıya maruz kalması mümkündür. Lübnan yönetimi muhtemel bir normalleşme sürecinde İsrail'in güney Lübnan'da işgal ettiği topraklardan çekilmesini talep edecektir.

7 Ekim sonrası İsrail'in Lübnan'a dönük saldırıları ve Suriye'de rejim değişikliği Lübnan'da güç dengesini Hizbullah aleyhine değiştirmiştir. İran-İsrail çatışması bu eğilimi güçlendirebilir. İsrail Hizbullah ile ateşkesin ardından Lübnan'da büyük çaplı saldırı operasyonları sonlandırmış olsa da sınıra yakın bölgedeki beş küçük bölgede askerlerini tutmaya devam etmekte ve Beyrut'un Hizbullah'ı etkisiz hâle getirmek için yeterince çaba göstermediğini iddia ederek nispeten küçük çaplı saldırılarına devam etmektedir. Ancak Hizbullah'ın ateşkese uymaya devam etmesi ve güney Lübnan'da Lübnan ordusunun kontrolü tesis etmeye başlaması İsrail üzerinde de işgali ve saldırıları sonlandırma yönünde bir baskı oluşturacaktır. Böyle bir ortam uluslararası garantilerle desteklenmesi hâlinde, çözüm sürecine yönelik ön görüşmeler için uygun koşulların oluşmasını sağlayabilir. Bu senaryo, Hizbullah'ın Lübnan'daki siyasi yönünün daha belirgin hâle geldiği bir aktöre dönüşme ihtimalini güçlendirecektir.

4.3. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA ÜRDÜN

İsrail ile İran arasında patlak veren son çatışma, siyasi ve ekonomik açıdan kırılmalı bir yapıya sahip olan Ürdün üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. İsrail'e İran tarafından fırlatılan balistik füzeler ve insansız hava araçlarının güzer-

gâhında kalan Ürdün, adeta iki ülke arasında bir hava koridoruna dönüşmüş, savaşın dolaylı fakat tehlikeli sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Her ne kadar Amman yönetimi çatışmada tarafsız bir duruş sergilemeye çalışmış olsa da yaşanan gelişmeler Ürdün'ün bu çatışmada "sessiz bir taraf" olarak konumlandığı yönünde değerlendirmelere yol açmıştır. İsrail'e yönelen bazı füze ve SİHA'ların Ürdün hava sahasında düşürülmesi, bu müdahalelerin İsrail'i koruma amacı taşıdığı yönünde kamuoyunda tartışmalara neden olmuştur. Bu durum, Ürdün kamuoyu içinde hükûmetin İsrail'e örtük biçimde destek verdiği yönünde eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Buna karşılık Ürdün yönetimi, tarafsızlık politikasını vurgulamak amacıyla çeşitli diplomatik ve güvenlik önlemleri alarak dengeli bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Savaşın sahadaki somut yansımalarına bakıldığında Ürdün hava sahasında etkisiz hâle getirilen füze ve mühimmat parçalarının yerleşim alanlarına düşmesi ciddi insani ve maddi zararlara yol açmıştır. Resmî kaynaklara göre en az yedi sivilin yaralandığı, çok sayıda konut ve aracın hasar gördüğü bildirilmiştir.²⁷

İsrail ile sürdürülen stratejik ama mesafeli güvenlik iş birliği, İran'la yürütülen sınırlı diplomatik temaslar ve nüfusun önemli bir kısmının Filistin kökenli olması, Amman'ı son derece dikkatli bir denge politikası izlemeye mecbur bırakmıştır. Bu çerçevede Kral Abdullah'ın Avrupa Parlamentosunda yaptığı konuşmada İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını "bölgesel bir tehdit" olarak nitelmesi, tarafsızlık vurgusunu pekiştirmiştir.²⁸ Ayrıca İsrail savaş uçaklarının İran'a yönelik saldırılarında Ürdün hava sahasını kullanmamış olması da bu duruşu somutlaştıran bir unsur olmuştur. Ancak Ürdün'ün ABD ve Körfez ülkeleriyle sürdürdüğü yakın ilişkiler ve çatışma süresince hava savunma sistemlerini aktif olarak

27 "Caught in the crossfire, Jordan (quietly) shields Israel as Iranian shrapnel rains down," *The Times of Israel*, 24 Haziran 2025.

28 "Jordan king says Israel's Iran attacks threaten region and beyond," *France 24*, 17 Haziran 2025.

**İsrail-İran
çatışması,
Ürdün'ü
doğrudan hedef
almamakla
birlikte ülkenin
siyasi dengeleri,
güvenlik
politikaları
ve ekonomik
istikrarı
üzerinde etkiler
yaratmıştır.**

devreye alması, ülkenin İran karşıtı ve İsrail yanlısı ekseninde konumlandığına yönelik kamuoyu algılarını kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla Ürdün'ün bölgesel denklemler içinde yürüttüğü bu temkinli pozisyon yalnızca dış politikada değil aynı zamanda iç siyasal istikrarın sürdürülmesinde de kilit bir rol oynamaktadır.

Ürdün'ün çatışmadaki fiili pozisyonu, iç siyasetteki kırılgan dengeleri ciddi biçimde etkilemektedir. Ürdün kamuoyu, uzun süredir İsrail karşıtı bir eğilime sahiptir ve hükümetin İsrail'e destek verdiği izlenimi yaratabilecek en küçük adım dahi ciddi toplumsal tepkilere hatta sokak protestolarına yol açabilecek potansiyel taşımaktadır. Bununla birlikte Ürdün kamuoyu yalnızca İsrail karşıtı değil aynı zamanda İran karşıtı bir karakter de göstermektedir. Son yıllarda yapılan kamuoyu araştırmaları, İran'ın Ürdün halkı tarafından ülkenin güvenliğini tehdit eden başlıca aktörlerden biri olarak görüldüğünü ortaya koymuştur.²⁹ Bu çerçevede Ürdün ordusunun İsrail'i hedef alan bazı balistik füze ve droneleri düşürmesi kamuoyunda büyük bir tepki uyandırmamış, aksine birçok kişi tarafından bu müdahaleler, Ürdün'ün kendi egemenlik haklarını ve hava sahasını koruma refleksi olarak değerlendirilmiştir. Bu durum söz konusu çatışmanın Ürdün'ün iç

siyasi istikrarını tehdit eden bir kriz olmadığını göstermektedir. Aksine çatışmaların ardından İran'ın zayıflaması ve İsrail'in saldırgan tutumunun ABD tarafından frenlenmesi Ürdün'ün uzun vadeli dış politika hedefleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Çatışmanın Ürdün üzerindeki etkileri sadece siyasi ve güvenlik alanlarıyla sınırlı kalmamış aynı zamanda ekonomik sonuçlar da doğurmuştur. Bölgede bazı hava sahalarının kapanması, hava yolu taşımacılığında alternatif rotaların kullanılmasına neden olmuş, bu da seyahat ve ticaret maliyetlerinde artışlar meydana getirmiştir. Bu gelişmeler, Kovid-19 pandemisinin ardından toparlanma sürecine giren Ürdün ekonomisini özellikle de turizm sektörünü oldukça olumsuz etkilemiştir. Öyle ki ülke ekonomisi için kritik öneme sahip olan bu sektörde, son dönemde yapılan rezervasyonların yüzde 70 ila yüzde 100'ünün iptal edildiği bildirilmiştir.³⁰ Sonuç olarak İsrail-İran çatışması, Ürdün'ü doğrudan hedef almamakla birlikte ülkenin siyasi dengeleri, güvenlik politikaları ve ekonomik istikrarı üzerinde etkiler yaratmıştır. Bu nedenle, çatışmanın sona ermesi ve kalıcı bir ateşkesin sağlanması yalnızca bölgesel barış açısından değil, Ürdün'ün iç istikrarı ve ekonomik sürdürülebilirliği açısından da hayati öneme sahiptir.

29 Faris Almaari, "New Public Opinion Poll: Jordanians Favor De-escalation in the Region, But Sentiment Against Israel Remains," *The Washington Institute*, 9 Haziran 2023.

30 "Middle East Tourism: Iran-Israel War Hits Jordan, Shakes Egypt, and Brushes Past Turkey," *Tunisie Numérique*, 22 June 2025.

5. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI SONRASI KÖRFEZ: REFAHIN KIRILGANLIĞI VE GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN REFORMASYONU

Arap Birliği Dışişleri Bakanları, İran-İsrail bağlantılı gelişmeler için İstanbul'da olağanüstü toplandı

İsrail'in İran'a yönelik 13 Haziran 2025 tarihinde savaş uçakları ile başlattığı saldırılara İran'ın balistik füzeler ile misillemede bulunması, 11 gün sürecek yüksek yoğunluklu bir gerilimin temellerini atmıştı. Hem coğrafi olarak hem de siyasi/askeri meseleler açısından İsrail ve İran'ın ortasında yer alan Körfez ülkeleri, bu gerginlikte İran'ın egemenliğinin ihlal edildiğini, İsrail'in İran'a yönelik saldırılarının hukuksuz olduğunu vurguladılar. Körfez'in temel pozisyonu sorunun diplomatik yollarla çözülmesinin gerekliliği, bölge istikrarının korunması ve gerginliğin kontrolden çıkmamasının sağlanması üzerineydi. 11 günlük çatışmaların devam ettiği süreçte Körfez ülkeleri için iki temel dönüm noktası vardı. Bu dönüm noktalarından ilki ABD'nin İran'ın Natanz, İsfahan ve Fordo nükleer tesislerini B-2 bombardıman uçaklarından atılan sığınak delici bombalar (GBU-57) ile hedef almasıdır. İkincisi ise bu saldırıya karşılık olarak İran'ın 23 Haziran tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da bulunan ABD'ye ait el-Udeyde (al-Udeid) Askeri Üssü'nü hedef almasıdır.

Bütün bu ortamda, Körfez ülkelerinin 11 gün süren yüksek yoğunluklu çatışma ortamından

çıkardığı belirli stratejik dersler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir;

1. İran'a yönelik Körfez'deki güvensizliğin derinleşmesi ihtimali.
2. ABD ile bölgenin güvenlik ittifakının yeniden tanımlanması ihtimali.
3. Enerji güvenliği ve altyapı savunmasının öncelikli hâle gelmesi ihtimali.
4. Savunma sanayiinde yerleşme ve teknolojik otonomi arayışının güçlenmesi ihtimali.

5.1. ÇATIŞMALARIN SEYRİNİ DEĞİŞTİREN GELİŞMELER

Gerek çatışmalara coğrafya olarak çok yakın olan Körfez ülkelerinin meseleye dair politikalarını gerekse de çatışmaların seyrini değiştirmiş olabilecek iki temel gelişme 21 ve 23 Haziran tarihinde yaşanan hadiselerdir. Bu tarihe kadar İsrail ve İran'ın birbirlerinin askerî tesislerini, sivil alanlarını, askerî komuta kademelerini, elektrik/enerji/ekonomi gibi faaliyetler ile ilintili kritik altyapılarını hedef almaya devam ettikleri bir ça-

tışma seyri görüldü. 21 Haziran tarihinde ABD'nin, sığınak delici GBU-57 tipi 14 bombayı İran'ın üç nükleer tesisine atması ile birlikte temelde Körfez ülkeleri açısından güvenlik ihtiyacı had safhaya çıktı.

Körfez ülkelerinin doğrudan hedef alınabileceği bir ortamı doğuran bu gelişmeye karşılık olarak İran ilk elde İsrail hedeflerine yönelik balistik füze saldırıları gerçekleştirdi. Bu çerçevede, İran'ın Körfez ülkelerindeki ABD unsurlarına yönelik olarak gerçekleştirebileceği saldırı ihtimalleri sebebiyle Körfez'deki ABD askerî tesisleri ve üslerinde askerî teçhizatlar farklı noktalara konuşlandırıldı ve üslerdeki vurulabilecek ve zayıt verilebilecek ekipmanların sığınaklara yerleştirildiği bilgisi geçildi.

21 Haziran ve sonrasındaki ilk aşama sonrası İran özellikle Avrupa'da E3 ülkeleri olarak bilinen Almanya, Fransa ve İngiltere ile gerçekleştirilen görüşmeler ardından İstanbul'da gerçekleştirilen İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Dışişleri Bakanları Konsey Toplantısı marjındaki özel İran oturumu gibi diplomatik çabaları da devam ettirmişti. Fakat İranlı yetkililer, bu ziyaretlerin ardından Moskova'daki ziyareti tamamlayıp artık -şu aşamada- diplomasinin doğrudan faydalı olmayacağını belirttiler ve İran'ın Körfez'deki üsleri vurmak yahut Hürmüz Boğazı'ndaki seyrüseferi durdurmak gibi yaptırımları ele alabileceği bir

denkleme girilmiş oldu. Nitekim 23 Haziran tarihinde İran, ABD'nin Katar'ın başkenti Doha'daki el-Udeyde üssünü 14 balistik füze ile vurdu ve Körfez ülkeleri ilk defa İsrail ve İran arasındaki askerî çatışmanın doğrudan tarafı oldular.

Katar'daki ABD üssünün vurulması, bu döneme kadar İran'ın hedef alınmasının hukuka aykırı ve İran'ın egemenliğinin çiğnendiğini savunan Körfez ülkelerinin doğrudan İran'ı söylemsel şekilde hedef almasını beraberinde getirdi. Dolayısıyla Körfez'de belirgin bir İran karşıtı söylemin oluşmasına zemin hazırlayan bu gelişmeler, İran'ın yalnızca ABD ve İsrail'e yönelik bir yanıtı olmanın ötesinde, bu döneme kadar Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile başlatılan diyalog ve normalleşme süreçlerini - böyle bir niyet taşınmamış olsa dahi - zedeleyen bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Her ne kadar İran'ın saldırılardan önce ABD ve Katar'a bilgi verdiği basına yansıyan ifadeler arasında olmuş olsa dahi Katar'ın bu saldırılara cevap verme hakkını saklı tuttuğu açıklaması, durumun vehametini ortaya koymuştur. Bütün bunların ardından 24 Haziran'da, ABD tarafından açıklanan ateşkes ile birlikte Körfez ülkeleri bundan duydukları memnuniyeti açıklamış ve çatışmaların Katar'ı vurduğu günden bu yana kapalı olan hava sahalarını tekrar hizmete açmış ve ülkelerdeki teyakkuz durumu hafiflemiştir.

İran'ın Katar'a Saldırısına Körfez Ülkelerinin Tepkileri

KATAR DEVLETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖZCÜSÜ DR. MECİD AL-ENSARİ'NİN

AÇIKLAMASI: Katar Devleti, İran Devrim Muhafızları Ordusunun (DMO) el-Udeyde Hava Üssü'ne yönelik saldırısını en güçlü şekilde kınamakta; hava sahasına ve uluslararası hukuka açıkça aykırı olduğunu vurgulamaktadır. Katar saldırının niteliği ve kapsamı doğrultusunda uluslararası hukuk çerçevesinde karşılık verme hakkını saklı tutmaktadır.

SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI DIŞİŞLERİ

BAKANLIĞI AÇIKLAMASI: Suudi Arabistan Krallığı, İran tarafından dost ve kardeş Katar'a yönelik saldırısını en güçlü şekilde kınamakta ve bu uluslararası hukuka ve iyi komşuluk ilkelerine aykırı eylemi reddetmektedir. Krallık, kardeş Katar'la tam dayanışma içinde olduğunu ve atacağı her adıma destek vereceğini teyit etmektedir.

KUVEYT DEVLETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

AÇIKLAMASI: Kuveyt Devleti, DMO tarafından kardeş Katar Devleti'ndeki el-Udeyd Hava Üssü'nü hedef alan saldırıyı en güçlü şekilde kınamakta ve şiddetle reddetmektedir. Bu saldırı, Katar'ın egemenliğine ve uluslararası hukuka açık bir ihlal olup, bölge barış ve istikrarını tehdit eden tehlikeli bir tırmanma anlamı taşımaktadır.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ DIŞİŞLERİ

BAKANLIĞI AÇIKLAMASI: Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), DMO'nun Katar'daki el-Udeyde Hava Üssü'nü hedef alan saldırısını en güçlü şekilde kınamakta; bu eylemin Katar'ın egemenliğine ve hava sahasına açık bir ihlal olduğunu vurgulamaktadır. uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın açık bir ihlalidir. BAE, Katar'ın güvenliğini tehdit eden ve bölge istikrarını bozan her türlü saldırıyı kesin bir dille reddetmektedir.

UMMAN SULTANLIĞI DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

AÇIKLAMASI: Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı 13 Haziran'da İsrail'in İran'a yönelik hukuka aykırı füze saldırısıyla başlayan ve karşılıklı misillemelerle tırmanan bölgesel gerilimi güçlü şekilde kınamaktadır. Bu bağlamda, İran'ın Katar'daki noktalara yönelik son saldırısı da Umman tarafından kabul edilemez bulunmakta ve kınanmaktadır. Saldırı, bir KİK üyesi devletin egemenliğine açık bir ihlal teşkil etmekte ve bölgenin istikrarını tehdit etmektedir.

BAHREYN KRALLIĞI DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

AÇIKLAMASI: Bahreyn Krallığı, İran'ın Katar topraklarına yönelik saldırısının ardından kardeş Katar Devleti'ne tam desteğini teyit etmektedir. Bu tutum, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerinin, içinde bulunulan hassas süreçte itidal çağrısını ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi yönündeki ortak yaklaşımını yansıtmaktadır.

KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (KİK) GENEL SEKRETERİ JASEM MOHAMED ALBUDAİWİ'NİN

AÇIKLAMASI: Körfez İşbirliği Konseyi Genel Sekreteri Jasem Mohamed Albudaiwi, İran tarafından Katar'a yönelik gerçekleştirilen füze saldırısını güçlü bir şekilde kınamış ve bu eylemi Katar'ın egemenliğine yönelik ciddi bir ihlal ve Körfez bölgesinin ortak güvenliğine tehdit olarak nitelendirmiştir.

İran ve İsrail arasındaki savaş Körfez ülkelerinin kalkınma planları, ekonomik dönüşüm planları, yenilenebilir enerji ve diğer ekonomi/enerji gibi konulardaki planları temelde askerî ve jeopolitik meselelerin bunlara "izin veren" bir uluslararası ve bölgesel ortam sunmasına bağlı olduğunu gösterdi.

5.2. İRAN'A YÖNELİK GÜVENSİZLİK

İsrail-İran çatışmalarının doğrudan her iki tarafın birbirini hedef aldığı bir hâle gelmesi her şeyden önce İran'ın Nisan 2024 ve Ekim 2024 tarihlerindeki İsrail ile karşı karşıya gelmelerinden daha fazla güç kullanmasını gerektirdi. İran, 11 gün boyunca İsrail'in saldırılarına çoğunlukla balistik füzelerle karşılık vererek aslında daha önceki dönemlerde olduğu kadar çekingen bir tavır sergilemedi. Fakat ABD'nin İran'daki nükleer tesisleri vurmasının ardından İran'ın Katar'daki ABD üssünü hedef alması temelde Katar-İran ve KİK-İran ilişkilerini doğrudan etkileyecektir. Bu çerçevede saldırıların önceden haber verilmiş olması, İran'ın "hedef alınan ABD'dir, kardeş devlet Katar ve halkı değildir" açıklamaları ve yine ciddi bir zayıflık verilmemesi, Katar'ın egemenliğinin çiğnenmiş olması gerçeğini değiştirmemektedir. Bununla birlikte Katar'ın ekonomik kalkınma hedefleri, yatırım politikaları, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) üretimi ve ihracatı ile diğer enerji ve ekonomik gündemleri, doğrudan askerî istikrarsızlık ve ülkenin uluslararası prestijinin zedelenmesi nedeniyle olumsuz etkilenecektir. Bu bağlamda 11 günlük çatışmaların Katar ve KİK açısından en önemli sonuçlarından biri bölgede İran'a yönelik güvensizliğin artması olasılığıdır.

5.3. ABD İLE GÜVENLİK İTTİFAKININ YENİDEN TANIMLANMASI

Körfez ülkeleri açısından çatışmaların ortaya çıkardığı bir diğer sonuç ABD'nin Körfez'de hâlen en etkin askerî/siyasi/diplomatik güç olduğudur. ABD her ne kadar çatışmayı artırıcı bir etki bıraksa dahi B-2 bombardıman uçakları gibi üst düzey askerî kapasitesini ve bunu mobilize edebilme kabiliyetini ortaya koymuş hem İsrail'e hem İran'a yönelik ciddi bir caydırıcılık tesis etmiş ve Körfez ülkelerine yönelik olarak güvenlik garantisi sağlamıştır. Her ne kadar Katar topraklarındaki ABD üssünün vurulmuş olması, ABD ile üst düzey güvenlik ilişkilerinin aynı zamanda bir kırılma olabileceğini ortaya koysa dahi Rusya ve Çin gibi güçlerin farklı sebeplerden ötürü üst düzey askerî kapasiteyi mobilize etme kabiliyeti gösterememiş olması ve bunun için gerekli siyasi iradede yetersizlikten yoksun olmaları, ABD'nin Körfez'deki pozisyonunu güçlendirmektedir.

Körfez ülkeleri olası bir askerî çatışma durumunda ABD'nin müdahale edebileceğini ve askerî olarak tehditleri caydırabileceğini tekrar gördüler. Nitekim 13-16 Mayıs tarihlerinde, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar'dan toplamda 3,2 trilyon dolarlık yatırım sözü alan ABD, bunun aslında Körfez ülkeleri açısından ne kadar değerli olduğunu tekrar Körfezli ortaklarına göstermiş

oldu. Dolayısıyla burada, Körfez ülkeleri artık sadece ABD'ye üs sağlayıcısı olmayı değil, bu tip tehditleri kendileri bertaraf edebilme maksadıyla, teknoloji transferi, ortak üretim ve doğrudan savunma yatırımları talep eden bir ortak olarak ABD ile ilişkileri güçlü şekilde sürdürecektir.

5.4. ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ALTYAPI SAVUNMASI

İran ve İsrail arasındaki 11 günlük savaş açıkça gösterdi ki Körfez ülkelerinin kalkınma planları, ekonomik dönüşüm planları, yenilenebilir enerji ve diğer ekonomi/enerji gibi konulardaki planları temelde askeri ve jeopolitik meselelerin bunlara "izin veren" (*permissive*) bir uluslararası ve bölgesel ortam sunmasına bağlıdır. Çünkü İran'ın Körfez'deki ABD üslerini hedef alabiliyor oluşu, enerji altyapısının da hedeflenebileceği endişesini doğurmuştur. Körfez ülkeleri, çatışmaların bu boyuta gelmiş olması ile birlikte sadece ordu değil, enerji terminalleri, limanlar, boru hatları ve veri merkezleri gibi kritik altyapıları da kapsayan bir savunma stratejisi oluşturmak ve buna güvenlik doktrinlerini yeniden belirlemek durumunda kalacaklardır. Özellikle İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidi gibi meselelerin gündeme gelmesi ile birlikte BAE'nin Füceyre

Limanı, Suudi Arabistan'ın Yanbu Limanı ve Katar'daki LNG terminallerinin bulunduğu noktalar özel koruma ve savunma yatırımlarının odağı hâline gelebilecektir.

5.5. SAVUNMA SANAYİNDE YERELLEŞME VE TEKNOLOJİK OTONOMİ ARAYIŞI

11 günlük çatışmaların sonucunda İran tehdidinin daha görünür hâle gelmesi ve bölgesel güvenlik dengelerinin istikrarsızlaşması, temelde Körfez ülkelerinin savunma sanayiinde yerelleşmeleri ve bunu destekleyecek şekilde teknolojik otonomi arayışlarını artıracaklarını da göstermektedir. Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkeler, hâlihazırda son yıllarda başlattıkları yerli savunma sanayii geliştirme süreçlerini hızlandıracaktır.

Füze savunma sistemleri, SİHA üretimleri, erken uyarı radarları ve siber güvenlik altyapısında dışa bağımlılığı azaltma hedefi öncelikli hâle gelecek bu aynı zamanda batılı ülkeler ile teknoloji transferine dayalı iş birliklerinin de artmasına neden olacaktır. Körfez ülkeleri bütün bu çatışmalar ile birlikte artık sadece müşteri yahut güvenlik-tüketicisi değil, üretici ve ihracatçı olmak istedikleri bir döneme girmektedirler.

6. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA İRAK'IN DENGELİ POLİTİKASI SINAVI: SAVAŞ, KİMLİK VE SİYASİ KONUMLANMALAR

Basra'daki Şattül-Arap kıyısında toplanan yüzlerce kişi, İsrail saldırılarına karşı İran'a destek için "Sınırları Koruma Duası" nı okudu.

İsrail ile İran arasında 13 Haziran 2025'te başlayan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın ateşkes ilanı ile 24 Haziran'da sona eren 12 günlük savaş, bölge ülkeleri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Bu süreçte savaşın doğrudan veya dolaylı sonuçlarının en fazla hissedilebileceği ülkelerden birinin Irak olduğu söylenebilir. Özellikle İran'ın Irak siyasetindeki etkisi ve ülkedeki silahlı Şii milis gruplarla kurduğu yakın bağ dikkate alındığında, çatışmanın kısa sürede Irak'a sıçrayabileceğine dair güçlü beklentiler oluştuğu değerlendirilebilir. Buna ek olarak Irak'ta konuşlu Amerikan askerlerinin bulunduğu askerî üslerin potansiyel hedefler arasında görülmesi, Irak'ı savaşın ilk genişleme alanlarından biri hâline getirmiştir.

6.1. İRAK'IN SAVAŞTA DENGELİ ARAYIŞI VE İÇ DİNAMİKLER

Savaşın seyri göz önünde bulundurulduğunda, ilk günlerdeki beklentiler ile 12 gün sonunda ortaya çıkan sonuçların Irak açısından önemli ölçüde farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılaşmanın ilk işaretlerinden biri; Iraklı aktörlerin savaşın başındaki söylemlerinde gözlemlenmiştir. Merkezî hükümet tarafından yapılan ilk açıklamalarda,

İsrail'in İran'a veya bölgedeki diğer ülkelere yönelik saldırılarında Irak hava sahasını kullanması kesin bir dille reddedilmiş ve bu durum açıkça kınanmıştır. Savaşın ilerleyen günlerinde de Bağdat yönetiminin söylemi bu çizgide kalmış; İsrail'e yönelik eleştiriler ön planda tutulmuş ve Irak topraklarının herhangi bir askerî operasyonda üs olarak kullanılmaması için gerekli tedbirlerin alındığı vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, Başbakan Muhammed Şiya Sudani liderliğindeki hükümetin, Irak'ın dış politikasında uzun süredir sürdürmeye çalıştığı "denge" arayışına paralel bir duruş olarak değerlendirilebilir. Özellikle Suriye iç savaşında da benzer şekilde çatışmalardan uzak durma ve diplomatik arabuluculuğa alan açma çabasının bu süreçte de sürdürüldüğü izlenimi ortaya çıkmaktadır.

Merkezî hükümetin denge politikasını sürdürebilmesinin ardında mevcut iç dinamiklerin sağladığı belirli bir hareket alanı olduğu söylenebilir. Bu çerçevede, Sadr Hareketi lideri Mukteda Sadr ile Irak'taki en büyük Şii dini merci olan Ayetullah Ali Sistani'nin savaş sürecine dair tepkilerini ölçülü ve sınırlı tutmaları, Başbakan Sudani liderliğindeki hükümet için önemli bir destek sağlamıştır. Özellikle Sadr'ın "Irak'ın savaştan

İsrail'in İran'a yönelik saldırılarına karşı Iraklı Şii aktörlerin ağırlıklı olarak İsrail'i kınayan açıklamalarda bulunması dikkat çekerken Sünni siyasi grupların büyük ölçüde sessiz kalması kayda değer bir fark olarak öne çıkmaktadır.

uzak tutulması" gerektiğine dair verdiği açık mesaj yalnızca merkezî hükûmetin politik manevra alanını genişletmekle kalmamış aynı zamanda Irak siyasetinde giderek güç kazanan "Iraklılık" kimliğini önceleyen yaklaşımlar açısından da anlamlı bir gelişme olmuştur.

Merkezî hükûmetin denge politikasını sürdürebilmesini kolaylaştıran bir diğer önemli unsur, Irak içindeki İran destekli milis grupların beklenenden daha itidalli bir tutum sergilemesi olmuştur. Ke-taib Hizbullah, Asaib Ehliil Hak ve Nuceba Hareketi gibi önde gelen milis grupların İran'a yönelik saldırılara verdikleri söylemsel tepkiler sürpriz olmamakla birlikte bu grupların doğrudan Irak içinde kayda değer bir saldırı girişiminde bulunmamaları dikkat çekici olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde bu grupların bağlı oldukları siyasi yapıların da beklentilere nazaran daha düşük yoğunlukta açıklamalarda bulunmaları -geçmişte Suriye krizinde olduğu gibi- açık bir stratejik temkinliliğin devrede olduğunu düşündürmektedir.

İran'a yakın bu yapıların İsrail-İran savaşında Irak'ı doğrudan bir cepheye dönüştürme eğiliminden uzak durmaları "hayatta kalma refleksi" ile de açıklanabilir. 7 Ekim sonrası süreçte İran'ın bölgedeki vekil unsurlarıyla yaşadığı güç kaybı, Trump yönetiminin yenden göreve gelmesi ve ABD güvenlik bürokrasisinin İran'a karşı giderek daha sertleşen yaklaşımı ile birlikte düşünüldüğünde, bu

grupların radikal adımlardan kaçınması rasyonel bir tercih olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca yaklaşan parlamento seçimleri öncesinde bu grupların siyasi pozisyonlarını muhafaza etme ve kazanımlarını riske atmama çabası da söz konusu temkinli tavrı besliyor olabilir. Tüm bu dinamikler, merkezî hükûmetin savaş sürecinde benimseydiği denge politikası açısından kolaylaştırıcı bir zemin yaratmıştır.

İsrail'in İran'a yönelik saldırılarına karşı Iraklı Şii aktörlerin ağırlıklı olarak İsrail'i kınayan açıklamalarda bulunması dikkat çekerken Sünni siyasi grupların büyük ölçüde sessiz kalması kayda değer bir fark olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, Irak'ta kimlik temelli ayrışmanın yalnızca iç siyaset düzeninde değil bölgesel krizlerin algılanışı ve yorumlanışı biçiminde de kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Sünni siyasi aktörlerin, İran'a yakın Şii gruplarla geçmişten gelen muhalif zemindeki ilişkileri dikkate alındığında, İran'ın savaş süreci sonunda zayıflama ihtimalinin Sünni gruplar tarafından Bağdat siyasetinde daha etkili bir konum elde etmek için bir fırsat olarak değerlendirilebileceği öne sürülebilir.

6.2. İKBY VE BAĞDAT SİYASETİNDE YENİ YÖNELİMLER

Savaşın ortaya çıkardığı bölgesel dinamiklerin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (İKBY) içindeki aktörler üzerinde de etkili olacağı söylenebilir. Bu etkinin yalnızca İKBY iç

siyasetini değil aynı zamanda Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Kürdistan Demokrat Partisinin (KDP) Bağdat siyasetindeki pozisyonlarını da etkileyebilecek bir potansiyel taşıdığı değerlendirilebilir. Özellikle İran ile uzun süredir yakın ilişkiler sürdüren KYB'nin, bu ilişkileri yeni dönemde hangi düzeyde koruyabileceği belirsizliğini korumaktadır. Mevcut hükûmeti kuran ve büyük ölçüde İran'a yakın Şii gruplardan oluşan Şii Koordinasyon Çerçevesi'nin bir parçası olan KYB'nin, Bağdat'taki güç dengelerinin değişmesi durumunda alternatif ittifak senaryoları geliştirmesi olası gözükmemektedir.

Diğer yandan IKBY içindeki başat aktör konumundaki KDP'nin ABD ile sürdürdüğü olumlu ilişkiler sayesinde yeni fırsat alanlarına yönelme potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Bu bağlamda, Trump yönetimi içerisinde Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Marco Rubio gibi isimlerle KDP'nin geçmişe dayalı iyi ilişkileri bu süreci kolaylaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir. Özellikle seçimlerin ardından yeni hükûmeti kurma aşamasında, bu dış desteklerin KDP'ye somut avantajlar sağlayabileceği öne sürülebilir. Bununla birlikte KDP'nin İran ve İran destekli Iraklı milis gruplarla gerilimli ilişkilerinin söz konusu

avantajların tam anlamıyla hayata geçirilmesi önünde kısıtlayıcı bir faktör olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

İsrail ile İran arasında yaşanan 12 günlük savaşın Irak açısından doğrudan bir cepheye dönüşmemiş olması ülkenin kırılğan iç dengelerini muhafaza etme çabası açısından kritik bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu görece istikrar, Irak'ın iç siyasetinde yapısal gerilimleri ortadan kaldırmaktan uzaktır. Şii milis grupların itidalli tutumu ve merkezî hükûmetin denge politikası sürdürülebilir görünse de yaklaşan seçimler ve İran'ın bölgedeki etkisinin yeniden şekillenme olasılığı bu hassas dengenin geleceğini belirsiz kılmaktadır. Öte yandan Sadr Hareketi, IKBY içerisindeki aktörler ve Iraklı Sünni siyasi gruplar gibi aktörlerin dış ilişkilerindeki yönelimler ve Bağdat siyasetindeki pozisyon arayışları hem bölgesel gelişmelere duyarlılığı hem de iç siyasi rekabetin seyrini derinden etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu çerçevede, savaşın ardından ortaya çıkan kırılğan istikrarın Irak'taki aktörlerin değişen güç dengelerine uyum sağlama kapasitesiyle doğrudan ilişkili olacağı söylenebilir.

7. ATEŞKES SONRASI KUZEY VE DOĞU AFRİKA

İsrail-İran çatışmaları nedeniyle bazı İsrailîler ve yabancı uyruklular, Taba Sınır Kapısı üzerinden Mısır'a geçti.

İsrail ile İran arasında on iki gün süren ve bölgesel güvenlik ile ekonomik istikrara dair küresel ölçekte ciddi endişelere yol açan çatışmaların ardından 24 Haziran'da ateşkes ilan edilmiştir. ABD arabuluculuğunda sağlanan bu ateşkes şimdilik korunmakta olup her iki taraf da yalnızca karşı tarafın ihlali durumunda ateşkesi bozacaklarını beyan etmektedir. Kısa vadeli tırmanma riski bertaraf edilmiş olsa da özellikle ekonomik dalgalanmalar, siyasi pozisyonlanmalar ve diplomatik yeniden yapılanmalar başta olmak üzere savaşın ortaya çıkardığı sarsıntılar Afrika genelinde hissedilmeye devam etmektedir.

Ateşkesten önce dahi özellikle Kuzey ve Doğu Afrika'daki devletler bu çatışmanın olumsuz etkileriyle baş etmeye çalışıyordu. Kızıldeniz'deki genel gemi trafiğinin yüzde 60³¹, navlun trafiğinin ise yüzde 90 oranında kesilmesi³² ve Hürmüz Boğazı etrafındaki güvensizlik ortamı, nakliye maliyetlerini artırmış ve gıda, yakıt ile ilaç gibi

hayati önemdeki ithalatlarda gecikmelere neden olmuştur. Kenya gibi ülkeler uçuş iptalleri ve lojistik darboğazlar yaşarken diğer ülkeler daha geniş çaplı ticaret dengesizlikleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu gelişmeler, Afrika kıtası doğrudan taraf olmasa bile dışa bağımlı ekonomilerde küresel krizlerin ne derece yıkıcı sonuçlara yol açabileceğini gözler önüne sermektedir.

Fas örneğinde olduğu gibi bazı ülkeler dengeli bir duruş benimsemiştir. Fas, çatışmanın doğrudan tarafı olmadığını belirtmiş ancak dış politikasının, ülkeyi bölgesel istikrarsızlıklardan korumaya yönelik olarak kurgulandığını ifade etmiştir.³³ Her ne kadar tarafsız bir diplomasi benimsenmiş olsa da Faslılar bu tutumun ekonomik yansımaları tamamen engelleyemeyeceğinin farkındadır. Bu tutum, Rabat'ın kutuplaştırıcı çatışmalara dâhil olmaktan kaçınırken çok yönlü ortaklıklar geliştirme stratejisiyle uyum göstermektedir.

31 Charlie Devereux, "Red Sea marine traffic up 60 % after Houthis narrowed targets, EU commander says", *Reuters*, 5 Haziran 2025.

32 Jack Dutton, "Houthi attacks caused 90 % drop in Red Sea shipping, Pentagon finds", *Al-Monitor*, 14 Haziran 2024.

33 Imane Lechheb, "Israel-Iran tensions could hit Morocco at the pump and in the pantry", *Hespress*, 15 Haziran 2025.

Cezayir ise çatışmalar sırasında daha açık ve sert bir diplomatik duruş sergilemiştir. Dışişleri Bakanı Ahmed Attaf, İranlı mevkidaşı Abbas Eraqçi ile yaptığı telefon görüşmesinde İsrail'in İran topraklarına yönelik askerî saldırılarını "saldırganlık" olarak nitelendirmiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni uluslararası hukuka uyulmasını sağlamak üzere acilen harekete geçmeye çağırmıştır. Cezayir Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, bu saldırıların yalnızca iki ülke arasında bir gerilim değil, daha geniş bir bölgesel tehdit oluşturduğu ve bu nedenle uluslararası toplumun dikkatini gerektirdiği vurgulanmıştır.³⁴ Bu görüşme, Cezayir'in sadece uluslararası platformlarda değil, bölgesel düzeyde de aktif bir diplomatik rol üstlenerek İran ile dayanışma içinde hareket ettiğini göstermektedir. Aynı dönemde Cezayir'in BM Daimi Temsilcisi Amar Bendjama da Güvenlik Konseyi'ndeki konuşmasında İsrail'in saldırılarını "sebepsiz ve haksız bir eylem" ile "BM Şartı'nın açık bir ihlali" olarak tanımlamıştır. Bu gelişmeler, Cezayir'in uzun süredir sürdürdüğü Filistin yanlısı duruş ve İsrail ile normalleşmeyi reddeden tutumunun, İran'a yönelik askerî saldırılar karşısında da tutarlılıkla devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Ateşkes, kısa vadede bir rahatlama sunsa da kırılabilir yapısını korumaktadır. İstihbarat değerlendirmeleri, ABD'nin hava saldırılarının İran'ın nükleer programını yalnızca birkaç ay geciktirdiğini öne sürmekte ve İran'ın yeteneklerinin tamamen ortadan kaldırıldığı yönündeki iddiaları sorgulanır hâle getirmektedir.³⁵ Temel gerilimler çözülmediğinden, mevcut ateşkes bir çözümden ziyade geçici bir duraklama olarak değerlendirilmelidir. Bu ateşkesin sürdürülebilirliği konusundaki belirsizlik, birçok Afrika ülkesi

açısından uzun vadeli güven ortamı oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Eğer çatışmalar yeniden başlarsa ekonomik, diplomatik ve güvenlik temelli etkiler çok daha ağır şekilde geri dönebilir.

7.1. MISIR'IN ATEŞKES SONRASI TUTUMU

İran ile İsrail arasında karşılıklı saldırıların ardından 24 Haziran 2025 tarihinde sağlanan ateşkes, bölgesel düzeyde olası bir tırmanmayı geçici olarak durdurmuş olabilir. Ancak Kahire açısından bu gelişme yalnızca ikili bir gerilimin düşürülmesinden ibaret değildir. Anlaşma, Mısır'ın enerji güvenliği, bölgesel konumu ve diplomatik manevra alanı açısından çok katmanlı yansımalar taşımaktadır.

Mısır Dışişleri Bakanı Bedir Abdüllâti ile İranlı mevkidaşı Seyyid Abbas Eraqçi arasında gerçekleşen telefon görüşmesi, ateşkesin ardından yapılan ilk üst düzey diplomatik temaslardan biri olmuştur. Abdüllâti bu görüşmede gerilimin azaltılmasının önemine dikkat çekmiş, bölgesel istikrarın ancak her iki tarafın da somut ve pratik adımlar atmasıyla sağlanabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca Körfez ve Arap devletlerinin egemenliğine saygı gösterilmesinin gerekliliğini belirtmiş; bu vurgu İran tarafınca da olumlu karşılık bulmuştur.³⁶ Bu görüşme Mısır'ın bölgesel gelişmelere pasif bir gözlemci olarak değil, konumunu yeniden kalibre eden aktif bir aktör olarak yaklaştığını göstermektedir. Ateşkesin ardından İsrail yerine İran ile temas kurmayı tercih etmesi, bilinçli bir yönelime işaret etmekte ve Kahire'nin Tahran'la ilişkileri derinleştirme çabasının sürekliliğini göstermektedir. Mısır Dışişleri Bakanlığında ismi açıklanmayan bir yetkili, "aktif cephelerin tamamını kapsamayan bir ateşkesin

34 "Algeria denounces Israel attacks on Iran calling for UN intervention", *MENAFN*, 18 Haziran 2025.

35 Natasha Bertrand, Katie Bo Lillis & Zachary Cohen, "Exclusive: Early US intel assessment suggests strikes on Iran did not destroy nuclear sites", *CNN*, 25 Haziran 2025.

36 "Egyptian, Iranian FMs discuss regional developments after Iran-Israel ceasefire", *Xinhua*, 25 Haziran 2025.

doğası gereği istikrarsız olduğunu" belirtmiş³⁷ ve yüzeysel diplomasi ötesinde stratejik bir yeniden konumlanmanın sinyalinin vermiştir.

Bununla birlikte Mısır'ın denge politikası aynı anda İsrail ile yeniden temasa geçmesiyle daha da görünür hâle gelmiştir. *The Jerusalem Post*'a göre, Mısırlı yetkililer İsrail'e, Katar koordinasyonunda Hamas ile yürütülen ateşkes görüşmelerini yeniden başlatması yönünde davette bulunmuştur. Konuya yakın bir kaynak, Mısır'ın bu süreçteki mesajının net olduğunu ifade etmiştir: "İran'la savaş sona erdiğine göre İsrail'in bir heyet göndermemesi için artık bahanesi kalmamıştır."³⁸ Bu adım, Mısır'ın bölgesel gerginliğin azalmasından faydalanarak özellikle kendi sınır güvenliği ve iç istikrarı açısından doğrudan etkili olan Gazze krizini çözme yönündeki iradesini ortaya koymaktadır.

Mısır'ın bu temkinli ama kararlı yeniden yöneliminin ardında birçok faktör bulunmaktadır. İsrail'in ilk saldırılarını "tehlikeli bir tırmanma" olarak nitelendirerek açıkça kınamış olması ve aynı dönemde İsrail doğal gazındaki teslimat gecikmeleri gibi enerji alanındaki asimetrik bağımlılıklar, Kahire'yi alternatif ortaklıklar aramaya yöneltmiştir. İran ile geliştirilen diplomatik temaslar, bu enerji güvensizliğiyle doğrudan

bağlantılıdır; böylece dış politika ile iç enerji ihtiyaçları arasındaki ilişki net biçimde ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar ateşkes kısa vadede ekonomik bir rahatlama sunsa da Mısır esasen bu dönemin bölgesel ittifakları nasıl şekillendireceğiyle ilgilanmaktadır. İsrail ile stratejik iş birliğini tamamen kesmeden, İran'la yeni diplomatik kanallar araması, Kahire'nin çok yönlü dış politikasının bir yansımasıdır. Bu kapsamda enerji kaynaklarını çeşitlendirme, bölgesel meşruiyetini artırma ve büyük güçler arası rekabette dengeleyici bir rol üstlenme hedefleri ön plana çıkmaktadır.

Sonuç itibarıyla Mısır'ın ateşkes sonrası stratejisi zorunluluk ve çıkarların kesişim noktasında şekillenmektedir. Ekonomik olarak İsrail'e enerji bakımından bağımlı, diplomatik olarak ise temkinli bir çizgide ilerleyen Kahire, İran'la temaslarını artırmakta, Gazze arabuluculuğundaki rolünü yeniden aktive etmekte ve parçalanmış bölgesel dengeler içerisinde istikrar sağlayıcı bir aktör olarak yeniden konumlanmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda İran-İsrail ateşkesi yalnızca geçici bir tansiyon düşüşü değil aynı zamanda Mısır'ın merkezinde yer aldığı daha derin stratejik yeniden hizalanmaların da bir katalizörü niteliğindedir.

37 Giorgia Valente, "Arab Media Reacts to Israel-Iran Ceasefire With Cautious Relief and Lingering Doubt", *The Media Line*, 24 Haziran 2025.

38 Amichai Stein, "Egypt extends invitation for Israeli hostage delegation to Cairo for talks, source tells 'Post'", *The Jerusalem Post*, 24 Haziran 2025.

III

İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA
KÜRESEL AKTÖRLERİN ROLÜ VE
GELECEĞE DAİR STRATEJİLER

8. ABD'NİN İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINA MÜDAHALESİ VE OLASI SONUÇLAR

Trump, 15 Haziran 2025'te yaptığı açıklamada, artan gerilime rağmen İsrail-İran anlaşması için "iyi bir ihtimal" olduğunu belirtti.

İsrail'in çok sayıda İran şehrine ve nükleer tesisine 13 Haziran'da hava saldırıları ile başlattığı süreç, aslında 22 Haziran günü ABD'nin İran'ın derin nükleer sığınaklarına baskın düzenlemek için B-2 bombardıman uçakları ve sığınak delici bombalar ile Fordow, Natanz ve İsfahan'ı isabetli bir şekilde vurması ile son buldu. Ardından İran'ın Amerikan müdahalesine cevabı ise performatif bir hamle olmaktan öteye geçmedi. İran-İsrail geriliminin şimdilik sönümlenmesi, ABD'nin İran konusunda başlangıçtaki diplomatik ihtiyat/belirsizlik olan pozisyonunu şartlı askerî desteğe doğru kademeli olarak değiştirmesinin ardındaki sebepleri ve bu saldırının bölgesel ve küresel olası sonuçlarını, merak edilen sorular olarak ortaya çıkarttı. Bu sorulara, Amerikan dış politikası, küresel ve bölgesel güvenlik mimarileri ayrı ayrı incelenerek üç farklı perspektiften cevaplar üretilebilir.

ABD dış politika perspektifinden bakıldığında, "İran Nükleer Krizi" ABD'nin küresel güvenlik stratejisinde her zaman büyük bir meydan okuma olmuştur. Başkanlığının 6. ayına yaklaşırken Trump, adaylık sürecinde verdiği İran nükleer sorununu çözeceği, Gazze'de yaşanan insanlık

dramını sonlandıracağı ve Ukrayna-Rusya savaşını bitireceğine dair sözlerin hiçbirinde başarılı adımlar atamadı. Netanyahu'nun, şubat ayında Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığı ziyarette Trump'a İran'ın nükleer ilerlemesinin hızlandığına ve beklemenin geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açacağına dair uyarıları ve askerî caydırıcılığın diplomatik yolları güçlendirebileceği yönündeki telkinleri, Amerika'nın askerî müdahaleyi alternatifler arkasında değerlendirmeye almasının arkasındaki sebeplerden biri gibi görülmektedir. Verdiği sözlerle hızlı çözümler üreterek iç siyasi konsolidasyonunu pekiştirmeyi hedefleyen Trump açısından bu hamle iki bakımdan uygulanabilir bir strateji olarak değerlendirilmiştir. İlk olarak, İran İslam Devrimi'nden bu yana altı ABD başkanının çözemediği bir sorunu başarıyla çözerek kendi iktidarına hem iç hem de dış politikada meşruiyet kazandırmayı amaçlamıştır. İkincisi ise gerek F-35'lerin aktif savaşta kullanılarak savaş tecrübesi olan bir yeni teknoloji hâline dönüşmesi, gerekse de 14 tonluk GBU-57 sığınak delici bombalarının ilk defa kullanılması, Amerikan askerî endüstriyel kompleksinin kapasitesinin gösterilerek daha

fazla sipariş alınmasının hedeflenmesidir. Bu da daha fazla istihdam ve ihracat girdisi olarak Amerikan ekonomisine yansıtacağından dolayı Trump'ın başkanlık hanesine artı puan olarak yazılacaktır.

Bölgesel güvenlik mimarisi açısından değerlendirildiğinde ise Amerikan saldırısının, nükleer kontaminasyonu ve büyük çaplı can kayıplarını önlemeyi hedefleyen bir yapıda tasarlandığı ve bu doğrultuda yüksek düzeyde askerî koordinasyon gerektirdiği görülmektedir. Bu da aslında ABD'nin Irak'ta yaptığı hatayı tekrarlamamak ve uzun soluklu bir savaşa girmek yerine tek seferlik bir güç gösterisi sergileyerek bölgesel caydırıcılık düzenini yeniden şekillendirmeyi amaçladığını göstermektedir. ABD bu müdahale ile ABD-İsrail ittifakını güçlendirirken bölgedeki diğer müttefiklerine de güven sağlamayı hedeflemektedir. Bununla birlikte İran-İsrail gerilimi ekseninde şekillenen bölgesel güvenlik mimarisi, Trump'ın son Körfez gezisi süresince Suudi Arabistan'a vermiş olduğu önem ve bölgesel etkisi kırılmış bir İran dikkate alındığında, Suudi Arabistan - İsrail ortaklığı eksenine dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Küresel güvenlik mimarisi açısından ise ABD'nin uzun zamandır inşa ettiği düşman anlatisinin merkezine yerleştirdiği Çin'in, Rusya ve İran ile birlikte oluşturduğu ABD karşıtı jeopolitik eksenini sistematik olarak zayıflatma hedefi bulunmaktadır. İran coğrafi konumu ve sahip olduğu yeraltı kaynakları sebebiyle bu karşıtlığın lojistik ve enerji merkezlerinden birini oluşturmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, 2008 finansal krizinden günümüze uzanan süreçte İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan uluslararası siyasi düzenin temelini sarsılmış olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan

küresel güvenlik mimarisinin merkezinde, BM Şartı'nda öngörülen devletlerin egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün ihlal edilememesi ve nükleer silahların hiçbir zaman kullanılmaması olmak üzere iki temel parametre vardır. Rusya-Ukrayna çatışmasından bugüne BM'de öngörülen ilk parametre ihlal edilmiş olmakla birlikte her büyük silahlı çatışmaya da bir nükleer kriz eşlik etmiştir. Birçok önemli nükleer santralin çatışmaların yaşandığı bölgelerde bulunması, Çernobil benzeri bir nükleer felaketin yaşanması riskini de günden güne artırmaktadır. İran-İsrail geriliminde İsrail, İran'ın nükleer programını yok ederek kendi sahip olduğu nükleer güç ile Ortadoğu'da bölgesel hegemonya kazanmayı hedeflerken bölgede nükleer kirlilik risklerini ve nükleer yayılma sorununu da tetiklemektedir. ABD'nin küresel sistem liderliğini yeniden tahsis etmek veya meydan okuyan güçleri yavaşlatmak için savaşa askerî güç kullanarak müdahil olması ise çok kutupluluğa evrilmesi beklenen küresel sistemin iki kutuplu bir düzene dönüşmesi eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde gelişmiş askerî mühimmat üretme kapasitesi açısından ABD ve Çin'in öne çıktığı bilinmektedir. İsrail ve Amerikan saldırılarının ardından İran'ın Çin askerî ürünlerine yönelindiği bir senaryoda, bölgede hızla artan bir silahlanma yarışı ortaya çıkabilir. Bu durumda bölgesel ölçekte küresel ölçüğe doğru yayılan sistemik bir etki doğurma ihtimali de kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Görüldüğü gibi günümüzde gelişen teknolojilerle paralel olarak savaşın mahiyeti değişirken küresel jeopolitik rekabetin parametreleri de daha girift ve karmaşık hâle dönüşmektedir. Amerika'nın İran-İsrail savaşına müdahil olması somut askerî etkiden daha çok küresel anlamda siyasi ve sistemik öneme sahiptir.

9. RUSYA'NIN İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINA İLİŞKİN POZİSYONU VE STRATEJİSİ

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve İran Dışişleri Bakanı Abbas Eragçi.

İran-İsrail gerilimi süresince Moskova, stratejik esneklik sergileyerek pragmatik bir tutum benimsemiştir. Bu yaklaşım, Ukrayna savaşı ve Rusya'nın içinde bulunduğu mevcut uluslararası konjonktür dikkate alındığında şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte, Rusya ile İran arasında imzalanan kapsamlı stratejik ortaklık antlaşmasının, Moskova'nın manevra alanını daraltarak onu çatışmanın doğrudan bir tarafı hâline getirebileceği yönündeki ihtimal, kamuoyunda geniş bir yer bulmuştur. Kremlin, Ortadoğu jeopolitiğinde bir kırılma yaratabilecek potansiyeldeki bu gelişmeye hızlı bir reaksiyon göstermiş ve tarafsız-denge güden, pragmatik bir tavır sergilemiştir. Bu tavır ve reaksiyon çatışmanın tırmandığı senaryoda ve dahi sönümlendiği denklemde, Moskova için fırsatlarla beraber önemli riskleri ve potansiyel maliyetleri de beraberinde getirmektedir.

İlk olarak kısa vadeli iktisadi ve siyasi kazanımlara/oluşan fırsat alanlarına bakacak olursak en başta petrol fiyatlarının artması neticesinde elde edilebilecek ekonomik kazanım karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kazanım Rus kamuoyunda da sıklıkla dile getirilmiş ve çatışmanın

Moskova için pozitif yanları üzerinde durulmuştur. Ukrayna savaşının oluşturduğu maliyet ve Rus ekonomisi üzerinde yarattığı baskı dikkate alındığında, petrol fiyatları üzerinden sağlanacak kazanım kayda değer addedilmektedir. Ardından uluslararası kamuoyunun dikkatinin Ukrayna'dan İran'a kayması, stratejik bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Nitekim mevsimin de elverişli kıldığı saha koşullarından istifade etmek isteyen Rusya'nın, bu süreçte saldırılarını sıklaştırdığı ve yoğunlaştırdığı müşahade edilmiştir. Son olarak diplomatik/siyasi veçhede üstlenilmeye çalışılan tarafsız ve arabulucu rol vesilesiyle hem uluslararası kamuoyundaki imajını toparlamayı hem de bölgede gerileyen nüfuz alanını tahkim etmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Yine bu çerçevede son dönemde ABD ile toparlanan ilişkilerin etkilenmemesi için de gayret gösterildiği görülmektedir.

İkinci olarak bu yaklaşım bazı potansiyel maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Bu maliyetinin temel tetikleyicisi Moskova'nın İran'a desteğinin retorik -kınama, telkin, teskin- ötesine geçmemesidir. Bu yılın başında imzalanan kapsamlı stratejik ortaklık anlaşmasına rağmen

İran'a somut bir destekte bulunulmamasının ve İsrail'in hiçbir şekilde caydırılmamasının Rusya için güven ve güç ekseninde maliyet oluşturacağı düşünülmektedir. Her ne kadar Rusya bu antlaşmanın ortak bir savunma mekanizmasını ön görmediğini ve askerî bir ittifak teşkil etmediğini vurgulasa da beklenti, Ukrayna savaşında kendisini yalnız bırakmayan İran'ın aynı şekilde desteklenmesi yönündeydi. Diğer bir ifadeyle güvenlik ve savunma alanlarında yakın iş birliği içinde olduğun stratejik ortağının zor zamanda yalnız kalması ve İsrail'den ziyade esasen ABD'nin bölgede dengelenememesi, Rusya'nın hem imkan-kabiliyetlerini hem de güvenilir müttefikliğini sorgulamaya açabilir. Dahası, Ukrayna savaşı nedeniyle ABD'nin politikalarına karşı açık bir duruş sergilenememesi –ister stratejik sabır çerçevesinde ister stratejik esneklik ekseninde değerlendirilsin– Kremlin açısından güç ve statü bakımından belirli maliyetler doğurabilir. Nitekim Ortadoğu'daki

en kritik müttefiki konumundaki Beşar Esed'i kaybettiği mevcut konjonktürde, söz konusu maliyetin daha da artması muhtemeldir.

Lakin Rusya'nın bu yaklaşımını değerlendirirken ve İran'a olan desteğin yetersizliği tartışılırken görünmeyen unsurları da hesaba katmak gerekir. Bu bağlamda İran'a sağlanacak veyahut sağlanan istihbari destek, Tahran açısından hayati öneme sahiptir. Aynı zamanda radar ve uydu desteğinin de azımsanmaması gerekir. Dolayısıyla Rusya'nın izlediği strateji, genel imajına ve statüsüne belli ölçüde zarar verse de İran-Rusya stratejik ilişkilerine zannedildiği/beklendiği şekilde hanel getirmeyebilir.

Rusya'nın bu çatışma bağlamında benimsediği yaklaşım kısa vadede iktisadi, siyasi ve hatta Batı'nın dikkatini ve enerjisini dağıtarak Ukrayna savaşı bağlamında askerî kazanımlar da getirebilir ancak bu politika doğru yönetilemez ve izah edilemez ise orta ve uzun vadede bölgesel ve küresel prestijine/statüsüne zarar verebilir.

10. İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASINDA ÇİN'İN POZİSYONU VE OLASI SONUÇLAR

Çin Cumhuriyeti Devlet Başkanı Şi Jinping

Küresel düzende uzun süredir revizyonist bir aktör ve ABD'ye karşı meydan okuyan güç olarak konumlanan Çin, İran-İsrail çatışması sürecinde pasif bir gözlemci konumunu tercih etmiştir. Ortadoğu'daki jeopolitik gerilimlere geleneksel olarak temkinli yaklaşan ve bölgesel aktörler arasında hassas bir denge gözetmeye çalışan Pekin yönetimi, gelişmelere yalnızca söylesel düzeyde tepki vererek itidal çağrılarında bulunmuş ve çatışmacı tarafları kınamakla yetinmiştir. Bu tutum, Çin dış politika geleneği ve stratejik öncelikleri açısından şaşırtıcı değildir.

Ne var ki Çin'in mevcut uluslararası sistemi eleştirerek geliştirdiği "küresel güvenlik", "kalkınma" ve "medeniyet" girişimleriyle alternatif bir dünya düzeni inşa etme iddiası, yaşanan son gelişmeler bağlamında sorgulanabilir hâle gelme riski taşımaktadır. Bu süreçte Çin'in öncülüğünü yaptığı çok taraflı platformlar olan Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS (her ne kadar yapısı ve kurulum gayesi jeopolitik çatışmalarla ilgili olmasa da) gibi yapılar da Hindistan-Pakistan ve İsrail-İran arasındaki gerilimlerde etkili bir arabuluculuk ya da çözüm üretme kapasitesi sergileyememiştir.

Çin'in küresel düzeyde benimsediği "müdahalesizlik" söylemi ile Ortadoğu'nun karmaşık jeopolitik gerçeklikleri arasında oluşan gerilim, Pekin'i stratejik bir çıkmazla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu çıkmaz, Çin'in İran ile ilişkilerinin doğası, küresel jeopolitik dengeler ve Çin'in ulusal güvenlik öncelikleri olmak üzere 3 parametre ile açıklanabilir. Çin-İran ilişkileri, stratejik bir ittifaktan çok ulusal çıkarlara dayalı pragmatik bir iş birliği çerçevesinde gelişmiştir. İran, Çin'in gözünde ABD'yi dengeleyecek bir bölgesel aktör konumundayken Çin ise İran için batı yaptırımlarının etkisini azaltabilmenin yollarından biri hâline dönüşmüştür. Bununla birlikte İran'ın zayıflaması Ortadoğu'daki silahlı radikal grupların Orta Asya'ya kayması ve Çin'in batı sınırlarında ulusal güvenlik risklerini ortaya çıkarma potansiyeli barındırmaktadır. Son olarak Çin, Ortadoğu özelinde bölge politikalarını uzun süre taktiksel düzeyde yürütmüş ancak son on yılda büyük güç rekabeti bağlamında bölgeye daha stratejik yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu stratejinin ana omurgasını ise Kuşak ve Yol Girişimi ile çerçvelendirdiği ekonomik diplomasi oluşturmaktadır. İran-İsrail çatışması ise bu stratejinin geçiş güzergâhlarında gerçekleşmek-

tedir. Bölgesel bir istikrarsızlık öncelikle Çin'in stratejik kurgusuna zarar vermektedir. Ayrıca Çin bu stratejini küresel güney ülkelerini konsolide ederek uygulamayı kurguladığından dolayı, müdahalesizdik/tepkisizlik yaklaşımı Çin'in liderlik perspektifinin küresel güney ülkeleri nezdinde sorgulanmasına sebep olacaktır.

Çin'in çatışma sonrası süreçte ABD'nin tek taraflı müdahalelerine karşı BM zemininde çok taraflılık vurgusunu yinelemesi ve İran nükleer meselesinde müzakereci ve dengeleyici rol üstlenmeyi hedeflemesi beklenebilir. Enerji güvenliği açısından güzergâhları ve tedarikçileri çeşitlendirme stratejisi izleyen Çin, Çin-İran demir yolu gibi Kuşak ve Yol projeleriyle stratejik güzergâhları daha fazla kullanma yoluna gidebilir. Orta Asya ülkeleriyle geliştirilen iyi komşuluk ilişkilerini geliştirerek bölgedeki güvenlik mimarisindeki etkisini artırmayı deneyebilir. Bu hamle ABD'nin olası nüfuz çabalarına karşı önleyici bir hat kur-

mayı hedeflemektedir. Dijital İpekyolu kapsamında Beidou uydu sistemini yaygınlaştırmayı ve egemenlik temelli teknolojik ağlar kurmayı telkin ederek dijital bağımsızlığı yaygınlaştırmaya çalışabilir. Askerî diplomasi alanında özellikle Körfez ülkelerine savunma teknolojileri ve lojistik iş birlikleri önererek bölgesel etkisini hem sivil hem askerî düzeyde artırma eğilimine girebilir.

Çin'in İran politikası, ideolojik bir yakınlıktan çok büyük güç rekabeti ve ekonomik çıkarlar temelinde şekillenmektedir. Çin, söylemsel düzeyde tarafsızlık ve itidal vurgusu yapsa da Ortadoğu'daki gerçek jeopolitik sınamalar karşısında pasif bir pozisyon almakta; bu da onun küresel liderlik iddiasının sınırlarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Çin'in uzun vadede ABD etkisini sınırlayıcı ve alternatif düzen kurucu bir güç olarak konumlanma arayışına devam edeceği de açık bir gerçekliktir.

SONUÇ: GENEL TESPİTLER VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İran Dışişleri Bakanı Abbas Erakci.

İsrail ile İran arasında 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında yaşanan 12 günlük çatışma, yalnızca iki ülke arasındaki askerî hesaplaşma olarak kalmamış; Ortadoğu'nun siyasal dengeleri, bölgesel güvenlik mimarisi ve küresel aktörlerin bölgeye dönük yönelimleri üzerinde izler bırakabilecek çok katmanlı sonuçlar üretmiştir. Bu dosya çalışmasında yer alan değerlendirmeler, çatışmanın hem doğrudan taraflarını hem de çatışma ortamından etkilenen bölge ülkeleri ve küresel aktörleri kapsayan geniş bir yelpazede etkiler doğurduğunu göstermektedir.

Askerî düzlemde çatışma, İsrail'in yüksek yoğunluklu, hedef odaklı hava operasyonları ve İran'ın misilleme niteliğindeki füze saldırılarıyla şekillenmiştir. İsrail'in İran'daki üst düzey askerî ve nükleer altyapıya dönük saldırıları, operasyonel başarı açısından dikkat çekici olsa da uzun vadeli stratejik üstünlük yaratamamıştır. İran'ın "Pasif ve Mozaik Savunma" doktrinleri çerçevesinde dağınık yapılandırılmış altyapısı, Tahran'ın hızla karşılık verebilmesini mümkün kılmıştır. İran'ın füze kapasitesinin hem sayısal hem de teknolojik açıdan tahminlerin ötesine geçmesi, İsrail'in hava savunma kabiliyetinde zafiyetleri

açığa çıkarmış ve tarafları maliyet-sürdürülebilirlik eşliğinde ateşkesle zorlamıştır. Bu yönüyle çatışma, askerî dengede kısa vadeli kırılmalar yaratsa da uzun vadeli caydırıcılığın her iki taraf açısından da sınırlı kalacağını göstermektedir.

İç siyaset düzeyinde çatışma, İran ve İsrail kamuoylarında farklı biçimlerde karşılık bulmuştur. İran'da çatışmanın ilk günlerinde yaşanan şok, Devrim Muhafızları Ordusu'nun (DMO) yaptığı misillemelerle bir "kutsal savunma" anlatısına evrilmiş, rejim meşruiyeti üzerindeki baskılar geçici olarak azalmıştır. Ancak toplum-devlet ilişkisindeki derin yapısal güvensizlik, kısa vadeli "birlik" görüntüsüne rağmen ortadan kalkmamıştır. İran'da artan iç güvenlik önlemleri, casusluk iddiaları ve Uluslararası Atom Enerjisi ile ilişkilerin askıya alınması gibi gelişmeler, rejimin kriz sonrası otoriterleşme eğilimini güçlendirmiştir. İsrail cephesinde ise çatışma, savaşın ilk günlerinde kamuoyunda Netanyahu hükümeti lehine geçici bir toparlanma sağlasa da savaşın sona ermesiyle birlikte yargı reformu, yolsuzluk iddiaları ve koalisyon içi gerilimler yeniden gündemin merkezine oturmuştur. 7 Ekim sonrası yaşanan travmanın siyasi yansı-

maları, İran'la girilen çatışmada kısa süreli bir ulusal birlik duygusu doğursa da bu duygunun Netanyahu'nun siyasi geleceğini kalıcı biçimde güçlendireceği kuşkuludur.

Bölgesel düzlemde çatışma, farklı coğrafyalarda çeşitlenen tepkilerle karşılanmıştır. Körfez ülkeleri enerji güvenliği ve ABD ile savunma ilişkilerini yeniden tanımlama arayışına girerken Kuzey ve Doğu Afrika'da çatışmanın ekonomik etkileri, ticaret koridorlarının kapanmasıyla daha fazla hissedilmiştir. Irak ve Ürdün gibi ülkeler, iç kamuoyu baskılarına rağmen tarafsızlık politikalarını korumaya çalışmış; bu durum bazı ülkelerde iç istikrarı zedeleyen bir kırılganlık kaynağı olmuştur. Suriye örneğinde ise Şam yönetimi çatışma boyunca "stratejik kayıtsızlık" politikasını sürdürmüştür; sıcak çatışmalardan uzak durma ve yeniden yapılanmaya odaklanma çabasını ön plana çıkarmıştır. Ancak çatışma ortamının yarattığı güvenlik boşluğu, DEAŞ'ın Şam'daki Mar İlyas Kilisesi'ne yönelik saldırısıyla birlikte radikal tehditlerin geri dönüşünü somutlaştırmıştır. Lübnan ve Hizbullah ise 2024'te yaşanan yıkıcı İsrail saldırılarının ardından çatışma dışı kalmayı stratejik bir zorunluluk olarak görmüş; bu tutum Lübnan'ın iç siyasal dengeleri açısından da bir tercihe dönüşmüştür.

Küresel düzlemde çatışma, başta ABD olmak üzere dış aktörlerin pozisyonlarını yeniden tanımlamalarına neden olmuştur. ABD'nin İran'a yönelik doğrudan müdahalesi, çatışmanın bölgesel çerçevede kalmasını zorlaştırmış; ABD'nin Ortadoğu'daki dengeleyici rolünü daha karmaşık hâle getirmiştir. Öte yandan Çin ve Rusya gibi aktörlerin kriz karşısında sınırlı müdahil pozisyonlar alması, bölgesel krizlerde ABD'nin hâlen başat dış aktör konumunu koruduğunu açıkça ortaya koymuştur. Ancak bu durum, ABD'nin bölgesel müttefiklerine güven verme kapasitesinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir.

Türkiye açısından bakılacak olursa İran-İsrail çatışması öncelikle Türkiye'nin ulusal güvenli-

ğini tesis etme çabaları açısından dersler içermektedir. İki bölgesel güç arasında yaşanan çatışma Türkiye'nin kendi savunma önceliklerini belirleme, zayıf ve güçlü yanlarını görme açısından test niteliğinde olmuştur. Çatışmaların sürdüğü dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan "son gelişmeler ışığında orta ve uzun menzilli füzelerin yerli üretimini önemli ölçüde artırma planları olduğunu ve Türkiye'nin caydırıcılığını kimsenin ülkeyi tehdit etmeye cesaret edemeyeceği bir düzeye çıkarmayı hedeflediklerini" belirtmiştir. Bu açıklama İran-İsrail çatışması nedeniyle Türkiye'nin iki açıdan askerî hazırlık yapma ihtiyacı hissettiğini göstermektedir. Birincisi, İran-İsrail çatışması Türkiye için hava üstünlüğü ve füze savunmasının çok önemli olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla Türkiye muhtemel bir çatışmaya hazırlık amacıyla hava savunma sistemleri, füze teknolojileri, savaş uçakları, elektronik harp sistemleri konusunda yerli savunma sanayi kapasitesinin geliştirilmesine ağırlık verebilir. İran-İsrail çatışması ve ABD'nin kısmi müdahalesi hava savaşında yeni bir standart belirlemiştir ve Türkiye de buna uygun bir hazırlık yapmak isteyecektir. Türkiye "Çelik Kubbe" adı verdiği çok katmanlı hava savunma sisteminin devreye girmesi için çabalarını artıracaktır. Türkiye ayrıca İran-İsrail çatışmasında görülen füze saldırılarına karşı kendini korumak için daha fazla anti-balistik füze ve yüksek irtifa hava savunma kabiliyeti elde etmek isteyecektir. Çatışma Türkiye'nin sınırlarında yeni bir istikrarsızlık ortamı ile komşu olması riskini hatırlatmıştır. Bu durum, Türkiye'nin Suriye ve Irak tecrübeleriyle şekillenen sınır güvenliğini tesis etme konusundaki mevcut çabalarının daha da yoğunlaşmasına yol açabilir. Askerî hazırlığın ikinci boyutu İsrail'in bölgede uluslararası hukuka aykırı olarak ve yaptırıma maruz kalmadan bir ülkenin egemenliğini ihlal edebilmesi, en üst düzey yetkililerine karşı operasyonlar gerçekleştirilebilmesi ile ilgilidir. Söz konusu koşullar bir taraftan Türkiye'nin başta Suriye ve Irak olmak üzere Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı düzen ve

istikrar açısından büyük bir risk oluştururken diğer taraftan Türkiye'nin kendisinin de böyle bir hukuksuzluğa karşı hazırlık yapması ihtiyacını doğurmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamasındaki "caydırıcılık" vurgusu İsrail'in bölgede kural dışılığı bir norm hâline getirmesi riski ile ilgilidir.

İran-İsrail çatışmasının Türkiye açısından dikkate alınması gereken bir diğer boyutu enerji güvenliği ile ilgilidir. Çatışmanın Türkiye için ekonomik ve enerji alanındaki etkileri Türkiye'nin politikasını şekillendiren önemli bir etken olmuştur. Türkiye büyük oranda enerji ithalatçısı bir ülkedir ve bunun bir kısmı İran'dan tedarik edilmektedir. Çatışmaların başlaması küresel petrol fiyatlarının yükselmesine neden olarak Türkiye'nin enerji maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Bölgede çatışmaların uzaması fiyat artışlarını tetikleyerek Türkiye açısından daha büyük riskler doğurma potansiyeli taşımıştır. Türkiye açısından uzun vadeli risk enerji akışının kesintiye uğraması ile bağlantılıdır. Özellikle İran'ın Hürmüz Boğazı'nı ablukaya alması gibi ihtimaller Türkiye'nin enerji maliyetleri ve kesintisiz enerji temini açısından risk oluşturmuştur. Dolayısıyla Türkiye enerji güvenliği açısından kaynak çeşitliliğine gitme, İran doğal gazına alternatif arama ve kendi rezervlerini güçlendirme çabalarını hızlandırabilir.

Stratejik açıdan bakıldığında, Türkiye çatışma sürecinde hem İsrail hem de ABD'ye yönelik eleştirilerini yüksek sesle dile getirirken diplomatik kanalları açık tutarak bölgede etkili arabuluculuk pozisyonunu güçlendirmiştir. Türkiye çatışma süresince, gerilimin azaltılması ve müzakerelere geri dönülmesi için ısrarla çağrıda bulunmuş, nükleer anlaşmazlığının diplomasiyle çözülebileceğini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan İsrail'in saldırılarının ardından yoğun bir telefon diplomasisi yürütmüş, ABD Başkanı Donald Trump ve İran Cumhurbaşkanı Mesut Pezeşkiyan ile görüşerek Türkiye'nin nükleer müzakerelere desteğini iletmış ve düşman-

lıkların durdurulması çağrısında bulunmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan da bu tutumu yineleyerek Washington'un öncülüğündeki müzakere sürecinin ilerletilmesinin nükleer anlaşmazlıktan kaynaklanan çatışmayı çözmeye tek yolu olduğunu açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan 25 Haziran'da Lahey'de düzenlenen NATO toplantısında ABD'nin arabuluculuğunda sağlanan ateşkesi övmüş ve müttefik liderlere ateşkesin kalıcı olması için baskı yapmıştır. Türkiye, İsrail'i ve çatışmayı körükleyebilecek eylemleri nedeniyle ABD'yi yüksek sesle eleştirmiş ancak Batı ile açık kanalları korumuştur. ABD 22 Haziran'da İran'ın nükleer tesislerine yönelik hava saldırılarıyla çatışmaya dâhil olduğunda Türkiye Amerikan müdahalesinin daha geniş çaplı bir yangına yol açabileceği uyarısını yapmıştır. Sonuç olarak Türkiye hem Tahran'la hem Batı ile konuşabilen kilit bir muhatap olarak kendini konumlandırmıştır.

Bölgesel gelişmeler açısından bakıldığında, İsrail'in uluslararası hukuku ihlal etmesi ve aşırı güç kullanımı Türkiye ile İsrail ilişkilerinin iyileşmesi önünde bir engel olarak öne çıkmıştır. Türkiye'nin, bölgesel dengelerin tesisi açısından İsrail karşısında İran lehine bir tutum benimsemesi ve çatışma sonrası dönemi, İran'ın bölgede çatışma dinamiklerini besleyen "vekil güçler" politikasının sınırlandırılması bakımından bir fırsat olarak değerlendirmesi mümkündür. 7 Ekim sonrası süreç ve 12 günlük İran-İsrail çatışması iki ülke arasındaki askerî rekabette İsrail'i öne çıkarmıştır. İran'ın başta Suriye ve Lübnan olmak üzere bölge genelinde vekil güçler üzerinden inşa ettiği etki kapasitesi zayıflamıştır. Bu durumun normal şartlarda İsrail'in "güvenlik kaygılarının" azalarak bölgede istikrarın güçlenmesiyle sonuçlanması beklenir. Sürecin doğal sonucu ise İsrail'in Suriye ve Lübnan'daki saldırgan tutumunun azalması olacaktır. Hatta bir ihtimal ABD'nin de bölge öncelikleri ile uyumlu olarak İsrail ile Suriye ve Lübnan arasında normalleşme yönünde adımlar atılması olabilir. Ancak bunun

şartı İsrail'in Suriye ve Lübnan'daki askerlerini çekmesi olacaktır. İsrail'in gerçek amacının güvenliğini sağlamak olması hâlinde bu açıdan bir şans olabilir ancak "güvenlik" söylemi yayılcı bir politikanın aracı olarak kullanılıyorsa İsrail'in Suriye ve Lübnan'daki saldırgan tutumu devam edecektir. İlk senaryoda Türkiye ile İsrail ilişkilerinde iyileşme, ikinci senaryoda gerginliğin tırmanması beklenebilir.

İran-İsrail çatışmasının sonuçlarına genel olarak bakıldığında, bölgesel güç dengelerini doğru-
dan değiştirmemekle birlikte hem askerî hem

de diplomatik düzlemlerde önemli etkiler yaratmıştır. Çatışma bölge ülkeleri açısından kırılğan devlet yapılarını, güvenlik açıklarını ve dış politika önceliklerini yeniden düşünme zorunluluğu doğurmuştur. Bu nedenle 12 günlük çatışmanın etkileri yalnızca çatışmanın taraflarıyla sınırlı kalmayacak Ortadoğu'nun güvenlik mimarisinde uzun vadeli etkiler yaratmaya devam edecektir. Türkiye ise İran-İsrail çatışmasını ulusal güvenliğini koruyarak diplomatik konumunu güçlendirerek ve bölgesel istikrara olan bağlılığını teyit ederek yönetmiştir.

 www.orsam.org.tr

    [orsamorgtr](https://www.orsam.org.tr)